

DOI No: <http://dx.doi.org/10.14225/Joh687>

TÜRKLERE KARŞI HAÇLI DONANMA İTTİFAKI TEŞEBBÜSÜ VE İZMİR HAÇLI SEFERİ: 1341 – 1351

Serdar ÇAVUŞDERE*

Özet

Haçlıların Doğu Akdeniz'deki son dayanak noktası olan Akka'nın, 1291 yılında Memlûk ordusu tarafından zaptedilmesi, beklenmedik bir sonuç olmamakla birlikte Hıristiyan Batı'da büyük yankı uyandırmıştır. Akka'nın düşüşünden 1336 yılında Fransa Kralı VI. Philippe'nin Haçlı Seferi projesine kadar geçen dönemde, kraliyet ailesine mensup kişilerden tacirlere, diplomatlardan din adamlarına ve asker kökenli kişilere kadar farklı yazar grupları tarafından Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesi için birçok plan, proje ve teklif metni kaleme alınmıştır. Başlangıçta "kâfir Müslümanların" toprağı Mısır ile "sapkın Hıristiyanların" başkenti İstanbul'un işgali ve akabinde Kutsal Toprakların zaptının hedeflendiğı bu projeler, XIV. yüzyılın birinci çeyreğinden itibaren Batı Anadolu'daki denizci Türkmen beyliklerinin, Ege'deki Latin çıkarlarına karşı oluşturduğu tehlikenin tehdit algılamasında birinci sıraya yükselmesiyle hedef değiştirerek, Türklere karşı Haçlı Donanma İttifakları tesis edilmesi çabalarına dönüşmüştür. Bu kapsamda 1334 ve 1344 tarihlerinde, Müslüman Aydınogulları Beyliğı'nin deniz gücünün merkezi ve önemli bir liman kenti konumundaki İzmir üzerine iki defa Haçlı İttifak Donanması saldırısı gerçekleştirilmiştir. Haçlı Seferi projelerinin geçirdiğı bu değışim ve dönüşümü en iyi şekilde yansıtan 1344 tarihli İzmir Haçlı Seferi'nin tarihî arka planında yatan gerçeklerin ve yaşananların konu edildiğı bu çalışmada, İttifak Donanması'nın teşekkülü, Viennois veliahtı II. Humbert'in 1346-47 yıllarındaki seferi ve 1351 yılında İttifak'ın dağılışına kadar Ege'deki Hıristiyan koalisyonunun faaliyetleri ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Haçlı Donanma İttifakı, Aydınogulları, Gazi Umur Bey (Umur Paşa), İzmir*

---

* Dr.Phil., Kültür ve Turizm Bakanlığı, serdarcavusdere@gmail.com

The Attempt for Crusader Naval League Against Turks and The Crusade of Smyrna: 1341 – 1351

Abstract

The Mamluk conquest of Acre, the last castle of Crusaders in the eastern Mediterranean, in 1291 was not surprising but created great echoes in the Christian West. From the time of Acre's capture to the project of Philip VI's Crusade in 1336, many plans, projects and treatises were inked by a large group of writers ranging from the members of the royal families to merchants, from diplomats to clergy and people of military background in order to recover the Holy Land. At the beginning, these projects targeted the recover of the Holy Land right after the occupation of Egypt -the land of "infidel Muslims"- and Constantinople -the capital of "heretical Christians". As of the first quarter of 14th century, after Turcoman Maritime Emirates in Western Anatolia started to pose a danger against the interests of Latins in the Aegean region, they turned into the attempts for anti-Turkish league. In this context, in 1334 and 1344, two attacks were carried out by Crusader Naval League on Izmir which was considered to have been the center and the most significant harbour of Aydin Principality's sea power. In this paper which puts forward the facts and the events in the historical background of the Crusade of Smyrna of 1344 that reflects the shifting of Crusader's impetus from Holy Land towards the Aegean it is discussed the formation of the naval league in 1343, Humbert of Vienne's expedition of 1346-7 and the activities of the Christian coalition in the Aegean until the disbanding of the league in 1351.

Keywords: *Crusader Naval League, Emirate of Aydin, Ghazi Umur Beg (Umur Pasha), Smyrna*

I. Giriş

XIII. yüzyılın sonlarından XIV. yüzyılın ortalarına kadar Hıristiyan Batı'nın Akdeniz'de Müslümanlara karşı örgütlü bir mücadeleyi icra çabaları, kadim Akdeniz tarihinde önemli ve günümüze etkileri göz önüne alındığında bir o kadar da belirleyici olan bir dönemi teşkil etmektedir. Bu dönemin perdesini açan olay olarak tarihlere geçen Memlûk ordusunun Akka'yı fethi, Doğu Akdeniz'deki Haçlı varlığını (Kıbrıs hariç) tamamen ortadan kaldırmıştır. Bu olay, Doğu-Batı ve Kuzey-Güney ticaretinin kesişme noktası olan Doğu Akdeniz'de politik ve ekonomik çıkarları sekteye uğrayan Hıristiyan Batı'nın üzerinde şok etkisi yaratmıştır. Hıristiyan Batı'nın, XI. yüzyılın sonlarında Haçlı Seferleriyle ele geçirdiği Doğu Akdeniz kıyılarını ve Kutsal Toprakları, XIII. yüzyılın sonlarına doğru tamamen Müslümanlara terk etmek zorunda kalmalarının hemen akabinde ortaya çıkan ve literatüre Haçlı Seferleri plan ve projeleri olarak geçen bu örgütlü mücadele çabaları, Doğu Akdeniz'de

propagandadan öteye geçemese de Ege'de eyleme dönüşmeyi başarmıştır. Önemli bir bölümü, muazzam bir Hıristiyan donanması teşkil edilerek Müslümanlar üzerine saldırıya geçilmesi esasına dayanan bu projeler, hayata geçirilmesi için dönemin papaları ve Fransa kralları gibi Avrupa'nın dîni ve dünyevî liderlerine sunulan teklif metinleridir. Ancak, bu projelerin esasını teşkil eden İttifak Donanması'nın hedefi artık yalnız Kutsal Topraklar ve Mısır'daki Memlûk Devleti değildir ve peyderpey bütün dikkatler, 200 yılı aşkın bir süredir Anadolu'nun siyasi ve toplumsal yapısını kalıcı bir surette yeniden şekillendiren ve Ege kıyılarına yerleşerek, oyunun kurallarını değiştirmiş olan Türklere çevrilmiştir. Bu kapsamda 1334 ve 1344 tarihlerinde, Müslüman Aydınoğulları Beyliği'nin deniz gücünün merkezi ve önemli bir liman kenti konumundaki İzmir üzerine iki Haçlı İttifak Donanması saldırısı gerçekleştirilmiştir.

II. İzmir Haçlı Seferi'ne Giden Yolda Önemli Siyasi Gelişmelere Kısa Bir Bakış, 1291-1337

Ege'de Türkler ile Hıristiyan Batı koalisyonunun kuvvetlerini karşı karşıya getiren ve dönemin Batı kaynaklarında oldukça önemli bir yer tutan İzmir Haçlı Seferi'nin arka planında yaşanan gelişmeler, ancak bu tarihe kadar Ege'de meydana gelen belli başlı olayların izahıyla mümkün görünmektedir. Kırılma anları veya dönüm noktaları olarak ifade edilebilecek ve aşağıda kısaca ele alınacak olan bu olaylar, aynı zamanda söz konusu seferin aktörlerinin politik, ekonomik ve askerî pozisyonlarını konumlandırmak açısından da gerekli görülmektedir.

Ege'nin yeni sakinleri olarak niteleyebileceğimiz bu aktörlerin başında hiç kuşkusuz Türkler gelmektedir. Bilindiği üzere Türklerin Batı Anadolu'ya doğru ilerleyişi ve bu bölgede kalıcı olma girişimleri, biri XI. yüzyılın ikinci yarısında diğeri de XIII. yüzyılın ortalarına doğru olmak üzere gerçekleştirdikleri iki göç dalgasıyla vuku bulmuştur. Birincisi, Büyük Selçuklu Sultanı Alparslan'ın Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes'i 1071 yılında Malazgirt Ovası'nda uğrattığı yenilginin hemen akabinde Türk kuvvetlerinin Marmara ve Ege kıyılarına kadar ilerleyerek, ünlü Türk denizcisi Çaka Bey liderliğinde İzmir merkezli bir beylik kurmaları¹; ikincisi ve asıl kalıcı olanı ise

---

¹ Son derece güçlü bir donanma kuvveti kuran Çaka Bey'in, Ege Denizi adalarına seferlerde bulunarak, Sakız ve Midilli adalarını fethi ve hatta Bizans İmparatorluğu'nun başkenti

Moğol istilasından kaçıp, Anadolu'ya sığınan çok sayıda yarı-göçebe Türkmen boylarının, (özellikle de Bizans sınırı boyunca yerleştirilmiş olanlarının), Türkiye Selçuklu Devleti'nin 1243 yılında Köseadağ Savaşı'nda Moğollar karşısında uğradıkları hezimetin ardından Selçuklu idaresinden peyderpey koparak, kendi siyasi teşekküllerini meydana getirmeleridir.² Bizans kroniklerinden Akropolites³, Nikephoros Gregoras⁴ ve Georges Pachymeres⁵ ile Mağribli seyyah İbn Said'in⁶ kayıtları, bu ikinci dalga hareketin boyutlarını gözler önüne sermesi bakımından son derece önemlidir.

Konstantinopolis'i dahi tehdit eden faaliyetleri hakkında bkz.: KURAT, A. N., *Çaka Bey. İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi (M. S. 1081-1096)*, İstanbul 1966.

² Yarı-göçebe Türkmen boylarının Batı Anadolu'da siyasi teşekküller kurmaya başlamaları ve bunların politik, ekonomik, sosyal ve kültürel hayatları için bkz.: KÖPRÜLÜ, M. F., *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK Yay., Ankara 1999; UZUNÇARŞILI, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988; WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, Çev.: O. Ş. Gökyay, TTK Yay., Ankara 1986; VRYONIS, S., *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, Berkeley 1971; İNALCIK, H., "The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium and Crusades", *Byzantine Forschungen*, v. 9, (1985), s. 179-217.

³ Eserini 1250 yılı civarında kaleme alan Bizanslı tarihçi Akropolites, Bizans-Türk sınırında yaşayan yarı-göçebe Türkmen boylarını, "Bizanslılara karşı tatmin olunmaz nefret ile doldurulmuş, ele geçirdikleri her şeyi yağmalamaktan zevk duyan ve savaş ganimetleri alarak geri dönen insanlar" olarak tarif ediyordu. Bkz.: Akropolites'ten naklen ZACHARIADOU, E. A., "Udj", *El.*², c. X, s. 777.

⁴ Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras, sınır boylarında faaliyet gösteren Türkler için: "Moğolların istilası Türklerin felaketine değil, bilakis onların en büyük talihine vasıta olmuş bulunuyor. Zira Moğollar tarafından tazyik edilen Türkler Moğollar'ın önünden nasıl kadınlar gibi sıvıştırlarsa Romalılar'a karşı da kendilerini öyle erkekçe gösteriyorlar, dağ geçitlerine yerleşerek, Romalılar'ın (yani Bizans'ın) şehir ve arazilerine baskınlar yapıyorlardı." şeklinde ifadeler kullanmaktadır. Bkz.: Nikephoros Gregoras'tan naklen WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, s. 16; TURAN, O., *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1999, s. 304; NICOL, D. M., *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, Cambridge University Press, 2nd ed. 1993, s. 84.

⁵ Dönemin diğer bir Bizans kroniği Pachymérés, XIII. yüzyıl ortalarına doğru, Bizans'ın sınır savunma sisteminin Türklerin akınları ve ilerleyişi karşısındaki çaresizliğini şu sözlerle dile getiriyordu: "Menderes havzası yalnız halkları değil hücrelerine yerleşmiş rahipleri tarafından da terk edilerek ıssızlaştırıldı... Türkler zaferlerinin yemişlerini toplayarak müdafasız yerleri istila ediyorlardı. O zaman bütün köylülerin acınacak bir durumda Nicomedia (İzmit) 'ya kaçtığı görülmüyordu. Bu izdiham içinde anasını, babasını, karısını-kocasını ve çocuklarını kaybedip ağlamayan kimse yoktu..." Bkz.: TURAN, O., *Selçuklular Tarihi*, s. 304.

⁶ 1260'lı yıllarda Türkiye'den geçen Mağribli seyyah İbn Said ise uçlardaki bu Türkmenlerden şöyle bahsediyordu: "Türkmenler Türk nسلinden çokluk bir halktır. Selçuklular zamanında Rum ülkesini fethetmişlerdir. Heraita'ya mensup sahil sakinlerine baskın yaparak çocuklarını kaçırap, Müslümanlara satmayı alışkanlık haline getirmişlerdir... Antalya'nın doğusunda Tagurla (Denizli) Dağı vardır. Burada ve bunun etrafında iki yüz bin kadar Türkmen çadırı

Türklerin özellikle de sağlam bir biçimde yerleşmeye başladıkları Karia yani Muğla yöresinden atılması için Bizans İmparatorluğu'nun başlattığı 1269⁷ ve 1278⁸ yıllarındaki askerî girişimler, hiçbir netice vermediği gibi Menteşe Bey liderliğindeki Türkmenler 1282 yılında Aydın ve Sultanhisar'ı, 1283 yılında da Milas'ı ele geçirmişler⁹, 1295 yılından itibaren de Menderes Nehri havalisi tamamen Türklerin egemenliğine girmiştir.¹⁰ Batı Anadolu'yu tamamıyla kaybetmiş olan ve Ege Denizi'ndeki arazileri, Türklerin tehdidi altında bulunan Bizans İmparatorluğu, kendi askerî kuvvetiyle Türkleri Batı Anadolu'dan çıkaramayacağını anlayınca, disiplinli, muhariplik gücü yüksek ve paralı askerlerden oluşan birlikleri bu iş için kullanma yoluna gitmiş ve XIV. yüzyılın hemen başlarında ilk olarak Alanlardan oluşan kuvvetleri denemiş¹¹, ancak bundan bir netice almayınca Katalanları ücretli askerî birlik olarak kiralamak suretiyle Türkleri durdurmaya çalışmıştır.¹² Kısa bir süre için

---

olduğu söylenir ve bunlara uc denir." Bkz.: İBN SAİD EL MAĞRİBİ, *Kitab Bast el-Arz Fi't-Tu'l-ve'l-Arz*, neşr. Huan Fernit Hynes, Tatvan 1958, s. 117-118.

⁷ WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, s. 24-26; UZUNÇARŞILI, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, s. 70; UZUNÇARŞILI, İ. H., *Osmanlı Tarihi*, c. I, TTK Yay., Ankara 1988, s. 54; İNALCIK, H., "Turcoman Maritime Principalities", s. 182-183; NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 84-85.

⁸ WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, s. 26; WITTEK, P., "Milas", *EL*², c. VII, 1993, s. 55; UZUNÇARŞILI, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, s. 70; HEYD, W., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: E. Z. Karal, TTK Yay., Ankara 2000, s. 597; VRYONIS, S., *The Decline*, s. 137, 250; NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 87; KIEL, M., "Birgi Tarihi ve Tarihi Coğrafyası", çev. R. H. Ünal, *Birgi Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, Haz.: Rahmi Hüseyin Ünal, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 8.

⁹ PACHYMERES, G., *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009, 59-60.

¹⁰ Nitekim 1328-1333 yılları arasında kaleme aldığı "*Istoria del Regno di Romania*" adlı eserinde Marino Sanudo Torsello, söz konusu bölgenin Türklerin hâkimiyetine geçişini, "*Bu muntika Türklerin mütevali tecavüzlerinden dolayı, İmparator tarafından, muhafazasız bırakıldı. Nihayet bunların hâkimiyetine geçti. Bu Türklerin komutanının adı Turquenodomar Mandachia idi*" sözleriyle dile getiriyordu. Bkz.: MARINO SANUDO TORSELLO, *Istoria del Regno di Romania*, içinde: *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues publiées avec notes et tables généalogiques*, ed. Carl Hopf, Paris 1873, s. 145; WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, s. 46.

¹¹ TRONE, R. H., *The History of John Kantakouzenos (Book I): Text, Translation and Commentary*, Washington 1979, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 251; ÖDEN, Z. G., "Bizans İmparatorluğu'nun Türkler'e Karşı Alan ve Katalanlar İle İttifakı", *İÜFTD*, sayı: 35 (Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı), İstanbul 1994, s. 124-125; OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, Çev.: Fikret İşıltan, TTK yay., Ankara 1999, s. 454; NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 126-127.

¹² Katalanların Anadolu'daki faaliyetleri için bkz.: PACHYMERES, G., *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 83-88; MUNTANER, R., *Chronicle*, İngilizce Çev.: Lady Goodenough, Cambridge Univ. Press, Ontario 2000, s. 408-420; OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, s. 454-455; TRONE, R. H., *The History of John Kantakouzenos*, s. 252-253; NICOL, D. M., *The Last*

Türklerin ilerleyişini durduran Katalanların, Bizans İmparatorluğu ile yaşadıkları anlaşmazlıktan dolayı Anadolu'yu terk etmelerinin hemen ardından harekete geçen Türkler, birer birer kaybettikleri yerleri geri almışlar ve fetihlerini daha da genişleterek Sasa Bey öncülüğünde 24 Ekim 1304'te Efes (Ayasuluğ) ve Birgi'yi ele geçirmişlerdir.¹³ Böylece 1304 yılı itibarıyla Batı Anadolu'nun tamamına yakını Türkler tarafından fethedilmiş olduğu gibi Türkler, oluşturdukları donanma kuvveti ile Ege'deki Bizans ve Latin çıkarlarını da tehdit etmeye başlamışlardır.

1071 yılında Anadolu'ya giren ve çok kısa bir sürede Anadolu'daki Bizans hâkimiyetine son veren Türkler, özellikle XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, Batı Anadolu'ya da yerleşip, burada siyasi oluşumlara yönelirken, bölgenin diğer önemli aktörlerinden olan Venedik ve Cenovalıların başını çektiği Latinler de, yüzyılın başından itibaren Bizans'ın Yunanistan ve Ege'deki hâkimiyetini ciddi ölçüde sarsmaya başlamışlardır.

1082 Mayıs'ında, Bizans İmparatorluğu ile Venedik arasında yapılan ticaret antlaşmasının neticesinde elde edilen serbest ticaret imtiyazları, Venedik'i Akdeniz ve Ege'de önemli bir ekonomik güç ve siyasi aktör olarak tarih sahnesine çıkarırken¹⁴, Venedik Doju Enrico Dandolo'nun

---

Centuries, s. 128-132; CARIM, F., *Tarih'in Türk'e Yüklediği Çetin Görev. Katalanlar'ın Saldırısı Türkler ve Türköpl'ler*, Garanti Yay., İstanbul 1965, s. 86-102; ERSAN, M., "Katalanlar'ın Anadolu'daki Faaliyetleri: 1304", *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu (13-15. Yüzyıllar)*, 18-20 Ekim 2004, Balıkesir 2005, s. 76-84; ÖDEN, Z. G., "Bizans İmparatorluğu'nun Türkler'e Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı", s. 125-128.

¹³ PACHYMERES, G., *Bizanslı Gözüyle Türkler*, s. 100-101; EFLÂKÎ, A., *Âriflerin Menkabeleri*, Çev.: Tahsin Yazıcı, c. II, Hürriyet Yay., İstanbul 1979, s. 308 (8/86); FAILLER, A., "Ephése fut-elle prise en 1304 par les Turcs de Sasan?", *Revue des études byzantines*, tome 54, (1996), s. 248. Türklerden korkarak Efes'ten Girit'e kaçmış olan bir rahip, doğduğu yer olan Efes'in Sasa Bey tarafından 24 Ekim 1304 (24 Birinciteşrin 6813)'te alındığını yazıyor. Bkz.: WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, s. 39 n. 127; KIEL, M., "Birgi Tarihi", s. 9. *Düstürnâme*'de bu hususta şöyle denmektedir: "Sasa Beg derler adı bir Gazi er/gelmiş Aydın İline evvel meğer; Ol Birgi'yi fethylemiş/ Aydınoğlunu getürmüş toylamış; Aydınoğlu Ayasuluğ'a gelüb/feth ider hem dairesini alub." Bu kayıttan Sasa Bey'in Aydınoğlu Mehmed Bey'den evvel buralarda fetih hareketlerinde bulunduğunu gösterir. Bkz.: ENVERÎ, *Düstürnâme*, neşr.: Mükrimin H. Ymanç, TTE Yay., İstanbul 1928, s. 17; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın Byzance et L'Occident*, Bibliotheque Byzantine, Paris 1957, s. 20.

¹⁴ OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, s. 331. Venedik'in "Doğudaki sömürge imparatorluğunun temel taşı" ve Bizans ekonomisine çok büyük bir darbe vuran Venedik ayrıcalıklarının ilki olan bu antlaşma, Bizans İmparatorluğu topraklarında Venedik tüccarına daha önce hiç görülmemiş ölçüde hak ve imtiyazlar bahşediyordu. Bkz.: HEYD, W., *Yakın Doğu*, s. 129-130; NICOL, D. M., *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, Sabancı Yay., İstanbul 2000, s. 57-61.

yönlendirmesiyle Konstantinopolis üzerine gerçekleştirilen ve kentin zaptedilerek tarihte eşi benzeri görülmemiş bir yağmaya maruz kaldığı 1204 tarihli IV. Haçlı Seferi ve akabinde yapılan paylaşım antlaşması da Venedik'i bölgedeki en önemli siyasi güç konumuna getirmiştir.¹⁵ XIII. yüzyılın başlarından itibaren Ege'de Venedikliler tarafından geri plana itilen Cenovalıların, bölgede dengeyi sağlamaları ise ancak 1261 yılında İznik Rum İmparatoru VIII. Mikhael Palailogos (1259-1282) ile yaptıkları *Nymphion* [Nif = Kemalpaşa] Antlaşması'ndan sonra Konstantinopolis'in Latinlerden geri alınmasına karşı İmparator tarafından kendilerine sunulan imtiyazlar sayesinde gerçekleşmiştir.¹⁶ Böylece Venedik öncülüğünde gerçekleştirilen IV. Haçlı Seferiyle Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'in ele geçirilip, burada 1261 yılına kadar varlığını sürdürecektir olan Latin İmparatorluğu'nun kurulması ve Ege'nin ticarî ve stratejik öneme sahip adaları ve kıyılarının Latinler tarafından işgal edilmesi, bölgede yeni bir egemenlik mücadelesinin başlamasına zemin oluşturmuştur. Doğu'dan Türklerin, Batı'dan da Latinlerin hâkimiyet kurmaya çalıştıkları Ege Denizi ve adaları üzerindeki bu egemenlik mücadelesi, hem Türkler ve Latinler, hem de bölgenin yerli unsurlarının istikbalinde belirleyici bir rol oynamıştır.

Bölgenin bir diğer önemli aktörü de faaliyetleri Papalık tarafından da desteklenen ve konumu itibarıyla önemli bir güç olarak görülen; Sakız Adası, Foça ve İzmir'in liman kesiminin hâkimi Cenovalı Zaccaria ailesidir. 1275 yılında Bizans İmparatoru VIII. Mikhael'den Foça'daki şap madenlerinin işletilmesi hakkını elde eden Zaccaria ailesi¹⁷, 1305 yılına gelindiğinde bölgede

---

¹⁵ JACOBY, D., "Lens Gens de Mer Dans La Marine de Guerre Venetienne de la Mer Egee aux XIV. et XV. Siecles", *La genti del Mare Mediterraneo*, a cura di R. Ragosta, Napoli 1981, s. 217-235; ROBERT, L. B., "Venice and the Crusades", *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, c. 5, (1985), s. 379-451. Venedik Doğu, Bizans İmparatorluğu'nun ¼'üne denk düşen Adiyatik, İyon Denizi ve Ege'deki topraklara sahip olmasının yanısıra, kalan ¾'te de Haçlılarla eşit pay elde ederek, "Tüm Roma İmparatorluğu'nun dörtte bir buçuğunun sahip ve hükümdarı" (= *Dominator quartae partis et dimidia totius Imperii Romaniae*) sıfatını da unvanına eklemiş oluyordu. Söz konusu paylaşım antlaşması hakkında bkz.: HEYD, W., *Yakın Doğu*, s. 294-342; NICOL, D. M., *Bizans ve Venedik*, s. 147-150.

¹⁶ BALARD, M., "The Genoese in the Aegean (1204 – 1566)", içinde: *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean After 1204*, Eds. Benjamin Arbel, Bernard Hamilton, David Jacoby, London 1989, ss. 158 – 174.

¹⁷ SANUDO, *Istoria*, s. 146; MILLER, W., "The Zaccaria of Phocaea and Chios (1275-1329)", *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 31 (1911), s. 43; BALARD, M., "The Genoese", s. 161; HEYD, W., *Yakın Doğu*, s. 491; OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, s. 453; NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 60; CARR, M., "Trade and Crusade? The Zaccaria of Chios and

son derece stratejik bir konumda yer alan Sakız Adası'nı Türklere karşı savunmak bahanesiyle işgal etmiş, çaresiz Bizans İmparatoru da bu işgali bir belge ile onaylamak zorunda kalmıştır.¹⁸ Böylece Foça'dan başka Sakız Adası'na da yerleşen Zaccaria Ailesi, sahip olduğu donanma gücü sayesinde Ege'ye doğru yapılan Türk saldırılarının önünde önemli bir engel olarak yer alacaktır.

Bölgede son derece önemli bir rol oynayan bir diğer gücü temsil eden Hospitalier Şövalye Tarikatı ise XIV. yüzyılın başından itibaren Latinlerin Ege'deki ticari çıkarları ve Haçlı Seferi planları için asıl tehlike olarak görülen Türkler ve müttefikleri Katalanların askerî faaliyetlerinin durdurulmasında Papalığın öncü birliği vazifesini görmüş ve Papalığın desteği ile 1309 yılında Rodos Adası'nı zaptederek buraya sağlam bir biçimde yerleşmişlerdir.¹⁹ Adanın zaptından sonra Rodos Şövalyeleri adıyla da anılan Hospitalierler, Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesini, Kıbrıs Krallığı ve Kilikya Ermeni Kontluğu'nun savunulmasını ve İstanbul'un fethini amaçlayan Haçlı Seferi politikasında bu bölgelere müdahale etmek açısından iyi bir konumda yer alan Rodos Adası'na yerleşmekle aynı zamanda Türk kıyılarına yakınlığı sebebiyle de Türklerin Ege kıyıları ve adalarındaki faaliyetlerine set çekmek açısından önemli bir avantaj elde etmişlerdir.²⁰

Crusades Against the Turks”, *Contact and Conflict in Frankish Greece and Aegean 1204-1453*, eds. Nikolaos G. Christis – Mike Carr, London 2014, s. 116-117.

¹⁸ ANONIMO ROMANO, *Cronica. Vita di Cola di Rienzo*, a cura di Ettore Mazzali, Rizzoli 1991, cap. XIII s. 30. Eser ilk defa İtalyan tarihçi Ludovico Antonio Muratori tarafından 1740 yılında *Antiquitates Italicae Medii Aevi* serisinin 3. cildinde yayımlanmıştır: *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA. Ab anno Christi MCCCXXVII usque ad MCCCLIV, Neapolitana sive Romana dialecto scripta*, anonim, içinde: *Antiquitates Italicae Medii Aevi*, c. III, ed. L. A. Muratori, Milan 1740, cap. XIII, s. 355.

¹⁹ LUTTRELL, A., “The Hospitallers of Rhodes Confront the Turks: 1306-1421”, içinde: *Christians, Jews and Other Worlds: Patterns of Conflict and Accommodation*, Ed.: P. F. Gallagher, University Press of Amerika, Lanham 1988, s. 83-84; UZUNÇARŞILI, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, s. 72; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies, Venice 1983, s. 10-11; ZACHARIADOU, E. A., “Holy War in the Aegean during the Fourteenth Century”, *MHR*, v. 4, no. I, (1989), s. 214; İNALCIK, H., “Turcoman Maritime Principalities”, s. 186. Hospitalier Şövalyelerine bu fetihlerinde Naksos'un Venedikli Dükü I. Niccolo Sanudo da yardım etmişti. Bkz.: SAVVIDES, A. G. C., “Nakshe”, *EI*², c. VII, (1993), s. 939-940; DARKOT, B., “Rodos”, *İA*, c. 9, (1997), s. 754.

²⁰ HEYD, W., *Yakın Doğu*, s. 599-600; HOUSLEY, N., *The Avignon Papacy and the Crusade, 1305-1378*, Oxford 1986, s. 11.

Türklere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü

Cenovalı Zaccaria ailesinin Sakız Adası ve Foça gibi stratejik yerleri elinde bulundurması; Hospitalier Şövalye Tarikatı'nın Kıbrıs'tan çıkarak Rodos Adası gibi bulunduğu konum itibarıyla son derece kritik bir öneme sahip olan bir mevkiyi ele geçirmesi; Batı Anadolu'ya tamamıyla hâkim olan Türklerin siyasi teşekküller kurarak Ege kıyılarına ve adalarına doğru ilerlemesi ve bir yandan da Atina'ya yerleşmiş bulunan Katalan Kumpanyası ile ittifak hâlinde Yunanistan anakarasındaki askerî başarıları; Bizans İmparatorluğu'nun her geçen gün bölgedeki egemenliğini yitirmesi ve Papalığın, Hıristiyan Batı'nın öncü kuvvetleri olarak gördüğü ve Kutsal Topraklara yapılacak Haçlı Seferi için atlama taşı olarak addettiği bölgedeki Latin güçlerini destekleyen girişimleri, Ege'de yakın zamanda büyük bir çatışma döneminin başlayacağını habercisi olmuştur.

Bu minvalde, Türklerle Hıristiyan kuvvetleri arasındaki ilk büyük çatışmalar, 1310-1319 yılları arasında Aydın ve Menteşe beyliklerinin donanmaları ile müttefik Rodos Şövalyeleri-Cenova kuvvetleri arasında Batı Anadolu kıyılarında cereyan eden savaşlarla başlamış²¹; bu dönemi 1318-1329 yılları arasında Atina'daki Katalanlar ile Aydınogulları'nın oluşturduğu ittifakın bölgedeki bilhassa Venedik çıkarlarını tehdit eden eylemleri izlemiştir.²² Türk-Katalan ittifakının Ege'de stratejik öneme sahip Girit ve Eğriboz adalarını tehdit eden akınları, 1320'li yılların ortalarına gelindiğinde Venedik'i Türklere karşı Cenovalı Martino Zaccaria, Rodos Şövalyeleri, Naksos Düklüğü gibi bölgenin yerel kuvvetlerinin de katılımıyla bir donanma ittifakının (*societas*)

---

²¹ 1312, 1318 ve 1319 yıllarında cereyan eden söz konusu savaşlar için bkz.: LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 30-39 ; LUTTRELL, A., "The Hospitallers of Rhodes", s. 80-116; CARR, M., "The Hospitallers of Rhodes and Their Alliances Against the Turks, 1306-1348", *Islands and Military Orders c. 1291 – c. 1798*, eds. Emmanuel Buttigieg – Simon Philipss, London 2013, s. 167-176. 1309-1311 yılları arasında Rodos'ta bulunduğu dönemde Hospitalierlerin Sahib-i Âzam'ı Foulques de Villaret Türklere karşı mücadelesini değerlendiren Venedikli Haçlı Seferi teorisyeni Marino Sanudo Torsello, "*Istoria del Regno di Romania*" adlı eserinde Villaret'in, Türkler ile bunların komşuları arasında harp ve ihtilaf çıkartmak hususunda başka kimsenin beceremeyeceği kadar anlayış gösterdiğini, Türklerin arasında birinci olan Menteşe sarayının bütün ehemmiyetini, *Mandehia*'nın oğlu Orhan ve onun kardeşi *Strumbrachi* (muhtemelen İbrahim Bey) arasında ihtilaf çıkartmak suretiyle ortadan kaldırdığını söyleyerek Villaret'i adeta yere göğe sığdıramıyordu. Bkz.: SANUDO, *Istoria*, s. 167.

²² Türk-Katalan ittifakının bölgedeki faaliyetleri için bkz.: JACOBY, D., "Catalans, Turcs et Vénitiens en Romanie (1305-1332): un nouveau témoignage de Marino Sanudo Torsello", *Studi Medievali*, s. III, vol. XV/1, (1974), ss. 217-261; ZACHARIADOU, E. A., "The Catalans of Athens and the Begining of the Turkish Expansion in the Aegean Area", *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI,(1980), ss. 821-838.

oluşturulması meselesini ele almaya sevk etmiştir.²³ 1327 yılından itibaren Aydınoğlu Gazi Umur Bey'in son derece güçlü kara ordusunun yanı sıra bir o kadar kuvvetli donanma kuvveti de teşkil ederek, önce Cenovalı Martino Zaccaria'yı İzmir'den çıkarması²⁴, ardından da Katalanlarla ittifak hâlinde Venedik'in Ege'deki en stratejik konuma sahip mülklerinden biri olan Eğriboz Adası'na yönelik akınları²⁵, Venedik'i Türklere karşı resmen ittifak oluşturulması için Papa ve Avrupa'nın Hıristiyan kralları nezdinde girişimlerde bulunmaya yöneltmiştir.²⁶

1329 yılında Türkler ile Katalanlar arasındaki ittifakın son bulması²⁷, Türklere karşı oluşturulacak ittifakta yer almasına kesin gözüyle bakılan Naksos Dükü I. Niccolo Sanudo'nun 1332 Mart'ında Umur Bey'in haraçgüzârı olması²⁸

---

²³ CESSI, R. – SAMBIN, P., *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato). Serie Mixtorum, Volume I, Libri I-XIV [1293-1331]*, Deputazione di Storia Patria per le Venezia, Venezia 1960, s. 296 no. 175; JACOBY, D., “Catalans, Turcs et Vénitiens”, s. 248.

²⁴ Enverî kuşatma ve fethi şöyle anlatmaktadır: “*İki buçuk yıl bu resme oldı harb/gaziler şahı urur hasma darb; Pes Mese Merti (Messire Martin Zaccaria) idi küffarın begi/oldı aciz anda seklerün segi; Kaleyi Paşa'ya teslim eyledi/çıkıkarur hem Paşa anı toyladı; Sakız'a oldı Mese Merti revan/illik oldı andadur mekân.*” Bkz.: ENVERÎ, *Düstürnâme*, s. 19-20; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 50-56. Hıristiyan Batı Dünyası için, Türklerin denize açılmasını önlemek bakımından Cenovalı Zaccaria ailesi en etkin kuvvet olarak sayılıyordu. Bu nedenledir ki böyle bir kuvvetin etkisiz hale getirilmesi, Hıristiyan Batı dünyasında şok etkisi yaratmıştı.

²⁵ Marino Sanudo Torsello, 1327 yılının Şubat-Mart aylarında, Capua başpiskoposu Ingramo ve Pozzuoli piskoposu Paolino'ya hitaben kaleme aldığı mektubunda, Eğriboz Adası'na gerçekleştirilen Türk akınlarından bahsediyor ve adanın karşı karşıya bulunduğu tehdidin ciddiyetini gözler önüne seriyordu. Bkz.: CERLINI, A., “Nuove Lettere di Marino Sanudo il Vecchio”, *Bibliopolis*, XIX, (1941), s. 350.

²⁶ Nitekim Venedik Senatosu'nda 1327 Temmuz'unda alınan bir karar Girit Dükü'ne, Eğriboz Balyosu'na ve İstanbul'daki Podesta'ya Bizans, Hospitalier Şövalyeleri ve Sakız'daki Martino Zaccaria ile Türklere karşı ittifak oluşturulması meselesini görüşmeleri konusunda tam bir yetki veriyordu. Bkz.: CESSI, R. – SAMBIN, P., *Le Deliberazioni*, vol. I, s. 341-342. Ayrıca bkz.: LAIOU, A. E., “Marino Sanudo Torsello, Bizans ve Türkler: Türkler'e Karşı İttifakın Perde Arkası 1332-1334”, Çev.: Murat Keçiş, *AÜDTCFD*, c. XXII, sayı: 34, (2003), s. 192-194; ZACHARIADOU, E. A., “The Catalans of Athens”, s. 832; İNALCIK, H., “Turcoman Maritime Principalities”, s. 188-189; LUTTRELL, A., “The Hospitallers of Rhodes”, s. 89; CARR, M., “The Hospitallers of Rhodes”, s. 170.

²⁷ ZACHARIADOU, E. A., “The Catalans of Athens”, s. 833-834; JACOBY, D., “Catalans, Turcs et Vénitiens”, s. 259-261.

²⁸ 1332'de Naksos Dükü ile Aydın ve Menteşe Beylikleri arasında yapılan antlaşmanın metni muhafaza edilememiştir. Söz konusu antlaşmadan Venedik Senatosu'nun Eğriboz balyosuna gönderdiği 2 Nisan 1332 tarihli bir kararında bahsedilmektedir. Bkz.: THIRIET, F., *Régestes des Délérations du Sénat de Venise Concernant la Romanie, I (1329-1399)*, Ecole Pratique des Hautes Etudes – Sorbonne, VI Section, Paris 1958, s. 24-25 no. 11; CESSI, R. – BRUNETTI, M., *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato). Serie Mixtorum, Volume II, Libri XV-XVI [1332-1333]*, Deputazione di Storia Patria per le Venezia, Venezia 1961, s. 17 no. 56.

ve Eğriboz'un neredeyse Türklerin eline geçmek üzere olduğu yönündeki söylentilerden dolayı, Venedikli elçiler 11 Mayıs 1332 tarihinde soluğu Fransa Kralı VI. Philippe (1328-1350)'in sarayında almışlardır.²⁹ Burada vurgulanması gereken husus şudur ki Venedik'in Türklere karşı kurulacak olan ittifaktan beklentisi, Türkleri bölgedeki ticari ve siyasi menfaatlerine zarar vermektan alıkoymaktır³⁰ ancak Batı'nın Hıristiyan kralları ve Papalık, Türk Beylerine karşı yapılacak seferi daha geniş bir kapsam içinde Anadolu'dan geçip Kutsal Topraklara ulaşacak yeni bir Haçlı Seferi'nin parçası olarak düşünmektedirler.

Bölgeden gelen raporlar doğrultusunda müzakerelere hız veren Venedik, 7 Temmuz 1332 tarihinde Senato'da aldığı bir karar ile Türklere karşı Rodos Şövalyeleri, Eğriboz Balyosu, Tenos ve Mykonos Hâkimi II. Bartolomeo Ghisi

---

Ayrıca Süleyman Çelebi ile Hıristiyan kuvvetler arasında yapılan 1403 tarihli antlaşmanın Naksos'un Balat ve Ayasuluğ'a ödemekte olduğu yıllık 200 duka altınından muaf olacağını ifade eden maddesi, Naksos Dükü'nün Aydın ve Menteşe Beylikleri ile bir antlaşma yaparak Türklere harağüzar olduğunu kanıtlamaktadır. Bkz.: THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum. Sive Acta et Diplomata Res Venetas Graecas Atque Levantis Illustrantia, a. 1351-1454*, c. II, Venetis 1899, s. 292 no. 159 (Türkçe trc. için bkz.: GÜÇER, B., *Venedik ve Doğu'ya Ait Siyasi Âkitler Mecmuası*, (TTK Ktp. Basılmamış Tercüme):“*Item, che quello che daua Niesin et Alto luogo et la Palatia, zoe ducati II.º che eli non dabia dar niente*”. Ayrıca bkz.: DENNIS, George T., “1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması”, Çev.: Melek Delilbaşı, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 29, sayı I, (1978), s. 160-161.

²⁹ Iohannem Belegno, Blasium Geno ve Marinum Mauroceno'dan oluşan Venedik sefaretinin Fransa Kralı VI. Philippe'i ziyaretinin detayları hakkında bkz.: THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum. Sive Acta et Diplomata Res Venetas Graecas Atque Levantis Illustrantia, a. 1300-1350*, c. I, Venetiis 1880-1899, s. 220-222 no. 110; *I Libri Commemoriali della Repubblica di Venezia, Regesti, Tomo 2, Libri 3*, Ed.: Riccardo Predelli, Monumenti Storici R. Deputazione Veneta di Storia Patria, Venezia 1878, s. 43 no. 252; CESSI, R. – SAMBIN, P., *Le Deliberazioni*, vol. I, s. 467 no. 326, 327; RONCIERE, C. – DOREZ, L., “Lettres inédites et mémoires de Marino Sanudo l'ancien (1334-1337)”, *Bibliothèque de l'école des chartes*, tome 56, (1895), s. 22.

³⁰ Nitekim Venedik elçilerinin Fransa Kralı VI. Philippe'i ziyaretlerinden bir ay kadar önce 4 Nisan 1332 tarihinde Kral'a yazdığı mektubunda Marino Sanudo, hemen hemen elçilerle aynı dili kullanıyordu. Mektubunda, bir taraftan VI. Philippe'i övgü dolu sözlerle selamlıyor ve her birinde silahlı 300 adam bulunan on-onbeş büyük kadirganın İskenderiye'yi zaptetmeye yeterli olacağından bahisle Kral'ın ününe ün katacağını söyleyerek onun gururunu okşuyor, diğer taraftan da konuyu Venedik için asıl meseleyi teşkil eden Türklere getiriyor ve donanmanın Eğriboz ve bölgedeki Venedik'in diğer kolonileri için büyük bir tehdit unsuru olan Türkleri de hedef alması gerektiğini özellikle belirtiyordu. Bkz.: KUNSTMANN, F., *Studien über Marino Sanudo den Aelteren mit einem Anhang seiner ungedruckten Briefe*, München 1855, V. Mektup s. 796; RODDY, S., *The Correspondence of Marino Sanudo Torsello*, University of Pennsylvania, 1971 (Yayımlanmamış doktora tezi), s. 278; RONCIERE, C. – DOREZ, L., “Lettres”, s. 22. Sanudo'nun 27 Nisan 1332 tarihli Fransa Kralı VI. Philip'e yazdığı mektubun tam metni için bkz.: KUNSTMANN, F., *Studien*, V. Mektup s. 791-799; RODDY, S., *The Correspondence*, s. 272-281.

(1315-1341) ve Bizans İmparatoru gibi yerel kuvvetlere dayanan bir ittifak donanması tesis edilmesini kararlaştırmıştı.³¹ Karşılıklı elçi teatileri ve müzakereler neticesinde 6 Eylül 1332 tarihinde Rodos Şövalyeleri, Bizans İmparatorluğu ve Venedik arasında, süresi 5 yıl olarak tespit edilen ve onunu Bizans'ın, altısını Venedik'in, dördünü de Rodos Şövalyeleri'nin donatacağı toplam yirmi kadırgalık bir donanmanın teşkil edilmesi ve bu ittifak donanmasının da 15 Nisan 1333'de Eğriboz'da toplanması temelinde Türk karşıtı bir ittifak antlaşması imzalanmıştı.³² Ancak bir taraftan Türklerin Eğriboz'u da haraca bağlaması³³ ve diğer taraftan da müttefik donanmalarının Nisan 1333'te Eğriboz'da toplanamayacağı anlaşıldığından bu birleşme Mayıs 1334'e ertelenmiş³⁴ ve bu süre zarfında ittifakı olabildiğince geniş tutmaya gayret eden Venedik; Fransa Kralı ve Papa'nın Türklere karşı donanma ittifakının kurulması ve harekete geçmesine cevaz vermeleri ve Kıbrıs Krallığı'nın da ittifaka katılmasıyla, uzun zamandır verdiği uğraşın semeresini almış görünüyordu.³⁵ Müttefiklerin, 1334 yılı başlarında biraraya geldiği bir görüşmede, Girit'in eski Dükü Marino Morosini'nin Venedik kadırgalarının komutanlığına, Pietro Zeno'nun da ittifak donanmasının kaptanlığına atanmasına ve Venedik ile Rodos Şövalyeleri'nin onar, Papalık ve Fransa Krallığı'nın bilikte olmak üzere sekiz ve Bizans İmparatoru ile Kıbrıs Krallığı'nın da altışar kadırga donatacakları toplam kırk kadırgadan oluşan bir İttifak donanmasının vücuda getirilmesi kararlaştırılmıştı.³⁶ Papa XXII. Ioannes (1316-1334)'in de katılımıyla artık tamamen bir Haçlı Donanması özelliği

---

³¹ THIRIET, F., *Régestes*, s. 26-27 no. 20; CESSI, R. – BRUNETTI, M., *Le Deliberazioni*, vol. II, s. 46-47 no. 158.

³² Venedik, Bizans İmparatorluğu ve Rodos Şövalyeleri arasında 6 Eylül 1332 tarihinde imzalanan antlaşmanın metni için bkz.: THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 225-229 no. 116; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 3, s. 43 no. 264.

³³ Enveri'nin kaydettiğine göre Katalanlardan da yardım alan Eğriboz'un Venedikli Hâkimi Pietro Zeno (metinde *Mesepir*), kalenin dışında cereyan eden meydan savaşında Umur Bey'e yenilmiş ve barış teklifinde bulunmaları için gönderdiği elçilerin Umur Bey tarafından kabul edilmesiyle barış yapılmış ve Pietro Zeno Umur Bey'e haraçgüzar olmayı kabul etmişti. ENVERİ, *Düstürnâme*, s. 30-31.

³⁴ THIRIET, F., *Régestes*, s. 30 no. 37.

³⁵ THIRIET, F., *La Romanie Vénitienne au Moyen Age. Le développement et l'exploitation du domaine colonial vénitien (XIIe – XVe siècles)*, De Boccard, Paris 1975, s. 166 no. 6.

³⁶ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 244-245 no. 126; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 3-4, s. 54 no. 321; *CRONACA A LATINA. Cronaca Veneziana del 1343*, a cura di Caterina Negri di Montenegro, Perugia 2004, s. 151; ANDREAE DANDULLI, *Ducis Venetiarum Chronica Brevis, aa. 46-1342 d. C.*, a cura di Ester Pastorello, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XII, Bölüm: I, ed. L. A. Muratori, Bologna 1938, s. 372.

kazanan söz konusu 40 kadırgalık müttelik donanması, bazı nedenlerden dolayı her ne kadar Venedik'in arzusu etmediği bir tarzda şekillenmiş olsa da, 1334 Mayıs'ında harekete geçmiş; 17 Eylül 1334 tarihinde Karesi Beyliği'nin limanlarından olan Edremit Körfezi'nde 250 küçük gemiden oluşan Karesioğlu Yahşi Han'ın donanmasını imha etmiş³⁷; akabinde İzmir'den hareketle Girit, Koron, Modon ve Eğriboz Adaları ile Yunanistan'a akınlar düzenleyen böylece Ege Denizi'nin korkulu rüyası hâline gelen Umur Bey'in İzmir'deki donanma ve tersanesini yok etmek için kıyı boyunca güneye doğru ilerleyerek, İzmir Körfezi'ne saldırılarda bulunmuş ancak kenti ele geçiremeyerek, geri çekilmek zorunda kalmıştı.³⁸

Kutsal Toprakların yeniden ele geçirilmesini amaçlayan Haçlı Seferleri projelerindeki strateji bakımından karmaşık ve ekonomik bakımdan da son derece külfetli planlardan, Venedik'in öncülüğünü yaptığı Ege'deki Latin kuvvetlerinin kendi aralarında organize ettikleri seferlere yönelişin en iyi örneğini teşkil eden 1334 tarihli Haçlı Donanma İttifakı, Türklerin denizlerdeki faaliyetlerine ancak kısa süreliğine engel olabilmisti.³⁹ Özellikle söz konusu seferden donanması bir yara almadan kurtulan Gazi Umur Bey, bölgede yeniden ağırlığını hissettirmeye başlayan Bizans İmparatoru III. Andronikos'un Büyük Domestikosu Ioannes Kantakuzenos ile kurduğu dostluk sayesinde⁴⁰, -Venedik

---

³⁷ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 96-97; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 32-34; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 32-33; İNALCIK, H., "Turcoman Maritime Principalities", s. 192; LUTTRELL, A., "The Hospitallers of Rhodes", s. 89; CARR, M., "The Hospitallers of Rhodes", s. 172.

³⁸ ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 35: "Gelmiş İzmir'e otuz kadırga er/cümle yarağlı urundulu nefer; Onu tekfurun onu idi Rodos'un/on kadırga dahi anda Kıbrız'ın; Geldi kafir kılmağa İzmir'e cenk/başdan ayağa demir bihad Frenk; Her ne yerden çıkmağ isterse Frenk/Türk ok atub döndürür kılardı cenk; Cehd idiüb çıkmağa çare olmadı/cümle kafir anda çıkmağa fırsat bulmadı; Kaldı biçare dönüb kaçdı Frenk/geldi Paşa gördi savulmuşdı cenk."

³⁹ ANDREAE DANDULI, *Ducis Venetiarum Chronica Brevis*, s. 372; KUNSTMANN, F., *Studien*, VII. Mektup s. 812. RODDY, S., *The Correspondence*, s. 296; THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 246-247.

⁴⁰ DÖLGER, F., *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453, 4. Teil, Regesten von 1282-1341* (Corpus der Griechischen urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit), Munich-Berlin 1960, s. 157 no. 2820; KANTAKUZENOS, J., *Ioannis Cantacuzeni Eximperatoris Historiarum libri IV*, Ed.: Ludwig Schopen - Barthold Georg Niebuhr, 3 cilt, Bonn: Impensis Ed.: Weber, 1828-32, c. 1, s. 482-495; KANTAKUZENOS, J., *Geschichte. Übersetzt und Erläutert von Georgios Fatouros und Tilman Krischer*, Zweiter Teil (Buch II), Stuttgart 1986, s. 112-113; ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 39-40.

ile yapılan 1337 tarihli Dostluk Antlaşması'na rağmen⁴¹ - Ege'de ortak düşman statüsündeki Latinlere karşı yeniden harekete geçmişti.

III. Ege'de Sular Isırken

Venedik ile Aydın ve Mentеше Beylikleri arasında yapılan 1337 tarihli antlaşmaların sağladığı barış ve huzur ortamı uzun sürmemiştir. Çünkü 1337 tarihli antlaşma, son derece güçlü bir donanma ve aynı zamanda yenilmez ölçüde bir kara kuvvetine sahip olan Umur Bey'in gaza ve fetihler üzerine dayalı politikası için adeta bir engel teşkil ediyordu. 1339 yılına doğru donanmasıyla harekete geçen Umur Bey, Katalanların yardım talebi üzerine Yunanistan'a bir sefer gerçekleştirmiş; genel adlandırmayla *Cyclad* (Kiklad) adaları olarak bilinen *Andros*, *Naksos*, *Skinos* ve *Tenos* adalarını yağmalamış, *Theba* ve *Skiros*'u harab etmişti. Umur Bey, 1339 yılına doğru gerçekleştirdiği bu sefer esnasında Bizans'ın yardım talebi üzerine Selânik'e de asker göndermiş ve Ege Denizi'nde Venedikli Amiral Pietro Zeno'nun yirmi gemiden oluşan donanmasıyla çarpışmıştı.⁴² Bundan başka, Venedik Senatosunun, 1339 Haziran'ında, adanın zor durumda olduğuna dair Eğriboz balyosundan gelen mektuplar üzerine adaya 100 asker ve 300 duca maddi yardım göndermekle birlikte Balyosa Türklerle uzlaşması hususunda tavsiyelerde bulunması, Eğriboz'un da yeniden Türk akınlarına maruz kaldığını gösteriyordu.⁴³

1340 yılına doğru, Venedik için stratejik bakımdan son derece önemli bir mevki olan Girit'ten Türklerin yol açtığı tehlide ilişkin Senato'ya gönderilen raporlar ve karşılığında, Venedik'in adanın güvenliği ve korunması için aldığı önlemler, Girit'in de Türklerin hedefinde olduğunu gösteriyordu. Bir yandan, Türklere karşı askerî hazırlıkların başlatılması için Girit'teki hükûmete talimat veren Venedik Senatosu, diğer taraftan da 1337 antlaşmasını bozan taraf olmamak için son derece dikkatli olunmasını ve Türklere karşı âni bir saldırıda

⁴¹ Antlaşmanın metni için bkz.: ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 190-194.

⁴² ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 40-42; YINANÇ, M. H., *Düstûrnâme-i Enverî Medhal*, İstanbul 1929, s. 39-41; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 116-128. *Düstûrnâme*'de "Bunda Nahşa (*Naksos*)'dan açıldı bir haber/eyledi kasd-ı gaza hayrül-beşer" dizesiyle başlayan Umur Bey'in bu akınlarında Andız (*Andros*), Senconis (*Sikinos*), Senconos (*Tenos*), İstefa (*Theba*), Üsküra (*Skiros*) gibi ada ve yerlerin yağmalandığı, buraların hakimlerinin haraçgüzar hale getirildiği ve çok miktarda ganimet ile İzmir'e dönüldüğü anlatılmaktadır. Bkz.: ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 40-42.

⁴³ THIRIET, F., *Régestes*, s. 41 no. 93.

bulunulmamasını öğütüyordu.⁴⁴ Çünkü adeta bir savaş makinası gibi hareket eden Umur Bey'in kuvvetleriyle Venedik'in tek başına yapacağı geniş kapsamlı bir çarpışma, Ege ve Akdeniz'deki kolonilerinin güvenliği düşünüldüğünde, Venedik için tercih edilebilecek son seçenek gibi görünüyordu. Türklerin Ege'de Venedik menfaatlerine oluşturduğu tehdit, Venedik'in denizaşırı politikalarını da etkilemeye başlamıştı. Tam olarak bilinmemekle birlikte, belki de bu sebepten dolayıdır ki, Venedik Doju, 27 Nisan 1341 tarihinde Napoli Kralı Roberto (1309-1343) ile İngiltere Kralı III. Edward (Edoardo) (1327-1377)'in mektuplarına verdiği cevapta, İngiltere ile Fransa arasındaki anlaşmazlıklara çok üzüldüğünden, bu anlaşmazlıkların bir an önce giderilmesini bütün kalbiyle arzu ettiğinden bahsediyor ve Türklerin müthiş kuvvetine karşı Romania'nın savunulması hususunda bir Birlik teşkil edilmesine çalışıldığı için kendisinden talep edilen 40 kadırgalık donanma desteğini sunamayacağını bildiriyordu.⁴⁵ Nitekim Venedik'in Büyük Konseyi (*Maggior Consiglio*)'nin 14 Ocak 1341 tarihinde aldığı bir karar, Türklerin 230 gemilik muazzam donanmasının sadece Venedik hükûmetini tehdit etmekle kalmadığını, aynı zamanda Venedik'in Doğu Akdeniz'de sahip olduğu bütün kolonilerin tamamen elden çıkabilecek ölçüde bir tehditle karşı karşıya kalındığını açıkça ortaya koyuyordu.⁴⁶

Bu sırada faaliyet sahasını daha da genişleten Umur Bey, Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras'ın deyiimi ile “*Denizlerin, Ege adalarının, Eğriboz'un, Peloponnesos'un, Girit'in, Rodos'un ve Bizans'a kadar tüm Tesalya sahillerinin hâkimi*” olmuştu.⁴⁷ Hatta Düstûrnâme, Umur Bey'in 1338-39 yılına doğru dostu Kantakuzenos'un yardım çağrısı üzerine donanmasıyla Karadeniz'e çıkıp, burada Kili limanını ele geçirdikten sonra Tuna deltasındaki Tatarlar ve Bulgarlar üzerine akınlarda bulunduğunu yazıyordu ki Enverî, aslında bu seferi anlatırken Umur Bey'in 1337-1338 yıllarında Katalanlar üzerine düzenlediği ve Korint Boğazı'nda gemilerini karadan aşırıldığı seferin ayrıntılarını veriyordu.⁴⁸

⁴⁴ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia, Quaternus Consiliorum (1340-1350)*, ed. P. R. Vidulich, Fonti per la Storia di Venezia, Archivi Pubblici, Venice 1976, s. 5.

⁴⁵ *I Libri Commemorativi*, Tomo 2, Libri 3, s. 85 no. 489.

⁴⁶ THIRIET, F., *Délibérations des Assemblées Vénitiennes: Concernant la Roumanie, Tome I, 1160-1363*, Ecole Pratique des Hautes Etudes – Sorbonne, VI Section, Paris 1966, s. 195 no. 480.

⁴⁷ ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 42 n. 163.

⁴⁸ Umur Bey'in Tuna Deltası üzerine yaptığı bu akın konusunda tarihçiler farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı böyle bir akının gerçekleşmediğini, Düstûrnâme'de bunun Katalanlar üzerine yapılan 1337-1338 tarihli sefer ile karıştırıldığını ifade ederken bir kısmı da Bizans ile

1341 yılında imparator III. Andronikos'un ölümüyle Bizans İmparatorluğu 1347 yılına kadar sürecek olan bir iç savaş dönemi ile karşı karşıya kalmıştı. İç savaşın bir tarafında III. Andronikos'un en yakın dostu ve Türkler ile barışçıl ilişkilerin ve ittifakların mimarı, Umur Bey'in dostu Ioannes Kantakuzenos, diğer tarafında ise ölen İmparator'un küçük yaştaki oğlu V. İoannes Paleologos ve annesi İmparatoriçe Anna vardı. İmparator III. Andronikos ölüm döşeginde iken oğlunun vasililiğini Kantakuzenos'a bırakmış, fakat İmparatoriçe Anna ve yandaşları bu durumu kabul etmeyerek iktidarı ele geçirmek için Kantakuzenos'u İstanbul'a sokmamışlar, onun İstanbul'daki yandaşlarını bertaraf ettikten sonra ona İstanbul'a gelmesi yönünde emirler göndermişler, Kantakuzenos durumunu tehlikede görüp bu emre uymayınca da onu âsi ilan etmişlerdi. Kantakuzenos'un İmparatorluk tâcı için dostu Umur Bey'den yardım istemesi, Türkler açısından yeni bir dönemin başlangıcı oluyordu. Zira bu sayede Umur Bey pek çok kez Rumeli topraklarına ayak basmış ve gâzilerine Yunanistan, Trakya, Makedonya gibi topraklarda pek çok zenginlik sunmuştu. Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras'ın 1341'de III. Andronikos'un ölümünden sonra meydana gelen olayları kaydederken Türk Beylikleri hakkında verdiği bilgiler gerçeğin apaçık ilanından başka birşey değildi:

“Bazı Türk Beylikleri ihtiyatlı hareket etmeleri ve savaş deneyimleri sayesinde gelişme kaydettiler; bazıları zar zor konumlarını muhafaza ettiler, bazıları da tamamen ortadan kayboldular; fakat birisi, Aydınolu Umur Bey, en güçlüleri oldu. Lidya ve İyonya hâkimi Umur Bey donanması ile Ege'yi istila

---

yapılan antlaşmadan sonra Umur Bey'in bir süre İstanbul'da da kalarak Karadeniz'e çıkıp bu akını gerçekleştirdiğini belirtmektedirler Bkz.: ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 43-44; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 41. *Düstûrnâme*'deki kaydı nakletmekle beraber Tuna Deltası üzerine yapıldığı söylenen böyle bir akına kuşku ile bakmaktadır. Paul Lemerle ise Umur Bey'in Tuna Deltasına yaptığı bu seferden bahsederken seferin tarihini 1341 olarak kaydediyor. Bkz.: LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 129-143. M. Alexandrescu-Dersca, Tatarların ve onların müttefikleri Eflâkların Umur Bey'in düşmanı olarak onunla savaştıklarından bahsediyor. Bkz.: ALEXANDRESCU-DERSCA, M., “L'expédition d'Umur Beg d'Aydın aux bouches du Danube (1337 ou 1338)”, *Studia et Acta Orientalia*, vol. 2, (1959), s. 3-23. Konstantin Zhukov ise, aslında bu seferin 1336-1338 yılları arasında Katalanlar üzerine yapılan sefer olduğunu; zira *Düstûrnâme*'de adı geçen yer ve liman isimlerinin Yunanistan'da bulduklarını Piri Reis'in eserinin ortaya koyduğunu ifade ettikten sonra, Enveri'nin bu seferi Eflâk üzerine yapılmış gibi göstermesinin ardında onun, gündemdeki Osmanlı fetihleri için bir çeşit meşru ideolojik temel yaratma kaygısının olduğunu söylüyor ve Fatih Sultan Mehmed'in 1462 tarihli Eflâk seferinde Enveri'nin de bulunmasının olayları açıklığa kavuşturduğunu iddia ediyor. Bkz.: ZHUKOV, K., “The ‘Destan of Umur Pasha’ in the Light of the ‘Kitab-ı Bayriye’ by Piri Reis”, *XI. Türk Tarih Kongresi*, c. III, Ankara 1994, s. 893-897.

etti ve kısa zamanda buranın hâkimi oldu. İstanbul'a kadar Eğriboz, Mora, Rodos ve Girit adaları ile Tesalya'nın bütün kıyısına dehşet saldı. O, buranın sakinlerinden önemli miktarda haraç elde etti."⁴⁹

Kantakuzenos'un Umur Bey'den ilk kez yardım istemesi 1341 yılında olmuştu. Düstûrnâme'de Umur Bey'in 1341 yılından 1344 yılı başlarına kadar Bizans topraklarındaki faaliyetlerini Kantakuzenos'un yardım istemesi üzerine bir defasında, yani İzmir'e hiç uğramadan üç yıl boyunca gerçekleştirdiği anlatılıyordu.⁵⁰ Gerçekte ise Kantakuzenos'un kayıtları, Umur Bey'in bir kaç defa İzmir'e geri döndüğünü, Kantakuzenos'un birkaç kez yardım istediğini ortaya koyuyordu. Umur Bey ilk desteğini 1341 yılında vermişti. Karesi ve Osmanlı Türklerinin akınlarını fırsat bilen Umur Bey, Kantakuzenos'un yardım çağrısını aldıktan sonra iki yüz elli gemiden oluşan bir donanma ile Rumeli'ye asker çıkarmış, etrafı yağmalamış fakat sonradan dostu Kantakuzenos'un ricası üzerine yağmayı bırakarak ülkesine dönmüştü.⁵¹ Kantakuzenos'un ikinci kez yardım talebi, 1342 sonlarında olmuş ve Umur Bey ikinci kez Kantakuzenos'a yardım için Bizans topraklarına girmişti. Umur Bey bu sefer esnasında Kantakuzenos ile buluşmak için Dimetoka'ya gelmiş, ancak Kantakuzenos burada olmadığından Umur Bey'i onun hanımı karşılamış, Umur Bey askerlerini civar yerlerdeki Kantakuzenos düşmanları üzerine göndermiş ancak o kışın çok soğuk geçmesinden dolayı fazla hareket imkânı bulamayarak 1343 yılı başlarında ülkesine dönmüştü. Hatta Enveri'nin kaydettiğine göre o kış Meriç Nehri donmuştu: "*Tondu Meriç Irmağı kaldı gemi/kış günüdür kar tuttu âlemi; Çok kulak düşdi ve anda el ayak/kaskatı bunaldı yürürken ayak; Buzları*

---

⁴⁹ ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 42. Dönemin Bizans kroniklerinden Nikephoros Gregoras, Kantakuzenos ile Umur Bey'in dostluğunu Pylades ile Orestes'in dostluğuna benzetiyor; Umur Bey'in "*sözünü eri bir adam*" ve "*birçok yönden bir Helen olduğunu*" söyleyerek Umur Bey'i her fırsatta yüceltiyordu. Bkz.: NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 198.

⁵⁰ Düstûrnâme'de Kantakuzenos (Dimestokes diye geçiyor)'un Umur Bey'e bir elçi ile beraber bir mektup gönderdiği; mektupta Umur Bey'e "*Yeryüzünün Sultanı*" diye hitap ettiği; ölen İmparator'un oğlunu kendisine ısmarladığı ancak Selânik'in kendisine başkaldırdığı, bunun üzerine Umur Bey'den yardım istediği; Umur Bey'in de dostuna yardım için Dimetoka (*Didymoteichon*)'ya ve ardından da Selânik'e akınlar düzenlediği yazılıdır. Bkz.: ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 45-49.

⁵¹ YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 42-45. Paul Lemerle ise, bu akının 15 Haziran 1341'den 1342 yılı başlarına kadar sürdüğünü ifade ediyor. Bkz.: LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 144-149.

külüngile uvattılar/yol idübenin gemiye getdiler."⁵² Umur Bey'in bu seferdeki kuvvetleri üç yüz seksen gemi ve yirmi dokuz bin asker idi.⁵³

Umur Bey'in Kantakuzenos'un isteği üzerine ona yardıma geldiği üçüncü seferi en uzun olanı olup 1343 yılından 1344 yılı ilkbaharına kadar sürmüştü. İki yüz doksan gemi ile Selanik önlerine gelen Umur Bey, Kantakuzenos ile birlikte Selanik'i kuşatmış, ancak bu kuşatmadan bir netice alamayınca beraber Dimetoka'ya dönmüşler ve buradan İstanbul'dakilere tahtı terk etmeleri için elçiler yollamışlardı. Bundan da bir netice alınamadığı gibi onlar Dimetoka'da iken Edirne tekfuru Phrantzes'in saldırısına uğramışlar ancak, Umur Bey hasta olmasına rağmen Phrantzes'i öldürmeyi başarmıştı. Bunun üzerine İstanbul hükûmeti, Umur Bey'i Kantakuzenos'tan ayırmak için ona mektuplar göndermiş ise de bu bir işe yaramamış ve Umur Bey askerlerinin bir kısmını Kantakuzenos'un yanında bırakarak ülkesine dönmüştü.⁵⁴

Bu, Umur Bey'in, dostu Kantakuzenos'a son yardımı ve gerçek iki dostun son buluşmasıydı. Nitekim Kantakuzenos, Bizans iç savaşında zafere çok yakın olduğu ve İstanbul üzerine doğru yürümekte bulunduğu bir anda, artık dostu Umur Bey'in cömert yardımlarından mahrum kalmıştı. Çünkü Haçlı Donanma İttifakı, Ekim 1344'te, İzmir Körfezi'ne girmiş ve kentin liman kesimini ele geçirerek Umur Bey'in donanmasını yok etmişti. Nikephoros Gregoras'ın kaydettiğine göre, Umur Bey, Haçlıların inşa ettiği şehrin liman kalesini onlardan tekrar almak için verdiği mücadele esnasında, 1348 yılında, hayatını kaybettiğinde, Kantakuzenos, gerçek bir dostu yitirmiş olmanın yasını tutmuştu.⁵⁵

IV. Haçlı Donanma İttifakının Teşekkülü İçin Hazırlıklar, 1341-1344

1343 yılı Kasım ayında Eğriboz'da toplanan ve Türklere karşı ikinci defa oluşturulan Haçlı Donanma İttifakının İzmir'i hedef almasının gerçek nedeni, Umur Bey'in bu önüne geçilemez gücü ve bölgedeki Latin hâkimleri haraca

---

⁵² ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 47.

⁵³ DUKAS, *Bizans Tarihi*, Çev.: V. L. Mirmiroğlu, İstanbul Enstitüsü. Yay., İstanbul 1956, s. 14-16; DOUKAS, *Tarih. Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, Çev.: Bilge Umar, İstanbul 2008, s. 20-21; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 46-47; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 150 ; İNALCIK, H., "Turcoman Maritime Principalities", s. 210.

⁵⁴ ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 49-57; DÖLGER, F., *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reiches von 565-1453, 5. Teil (Schluss), Regesten von 1282-1341* (Corpus der Griechischen urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit), Munich-Berlin 1965, s. 10 no. 2895.

⁵⁵ NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 203.

bağlayan otoritesi idi. Umur Bey'in bölgenin bütün hükümdarlarını haraca bağlayarak üstünlüğünü onlara kabul ettirmesi, bölge ile ilgilenen Batılı ülkeleri ve bu arada Ege'deki menfaatleri zarar gören Venedik'i ona karşı 1334'te olduğu gibi yeni bir ittifak kurma çabalarına sevketmişti. Venedik'in bu girişimleri daha 1340 yılının Eylül aylarında başlamıştı ki Haçlıların İzmir'in liman kesimini ele geçirmelerinin anlatıldığı *Düstûrnâme*'de geçen Haçlılar için '*yarağ eylediler üç yıl on bir ay*' dizesi bunu kanıtlamaktaydı.⁵⁶ Hatta 1341 yılında Kıbrıs Kralı IV. Hugues (1324-1359) ve Hospitalier Şövalye Tarikatı'nın Sahib-i Âzamının da Türklere karşı mücadele edilmesi hususunda Papa'nın yardımını talep etmek için Papa VI. Clemens (1342-1352)'e elçiler gönderdikleri biliniyordu.⁵⁷ Diğer taraftan Venedik Senatosu da 22 Kasım 1341 tarihinde Türklere karşı Haçlı Seferi düzenlenmesi hususunda Kıbrıs Kralı ile temasa geçmişti.⁵⁸

1342 Mayıs'ında VI. Clemens adıyla Papalık makamına seçilen Pierre Roger ise, daha Papa seçilmeden önce Türklere karşı Haçlı Seferi yapılmasına dair Venedik Senatosu'na mektuplar ve sefaret göndermek ve Papa seçildikten sonra da bu hususta Venedik ile görüşmelere başlamak suretiyle Doğu'daki meselelere olan ilgisini göstermişti. Nitekim Venedik Senatosu'nun Türklere karşı Haçlı Seferi yapılmasına dair Papa VI. Clemens'in mektuplarına ve sefaretine verdiği 11 Ocak 1342 tarihli cevap metninde, ne kadar kadırğa ve asker hazırlanmasından birliğe hangi kuvvetlerin katılması ve nasıl bir hareket tarzı benimsenmesi gerektiğine kadar bütün ayrıntılar ele alınmıştı. Venedik Senatosu, söz konusu mektubunda, önce düşmana karşı kırk silahlı kadırğa, bin iki yüz atlı, altı bin piyade ve yedi bin iki yüz kürekçinin yeterli olacağını dile getirirken, görüşmelerin ilerleyen safhalarında en az yirmi beş kadırğaya gereksinim duyulduğunu ve ister yirmi beş, ister otuz iki, isterse de kırk kadırğaya ihtiyaç duyulsun bunların ¼' ünü karşılamaya hazır olduğunu ifade ediyordu.⁵⁹ Venedik Senatosu'nun mezkûr mektubunda üzerinde ehemmiyetle

⁵⁶ ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 58.

⁵⁷ *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 3, s. 99 no. 563; HOUSLEY, N., *The Later Crusades 1274-1580. From Lyons to Alcazar*, Oxford Univ. Press, London 1992, s. 59.

⁵⁸ GIRARDI, F., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XX, (1341-1342)*, vol. 10, Venezia 2004, s. 66 no. 147.

⁵⁹ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 263-264 no. 136: "*Et primo ... si XL galee bene armate cum hominibus CC pro qualibet ponerentur ad istud sanctum seruicium locis et temporibus opportunis et L usserit, in quorum qualibet essent CXX homines a remo et X equites ... et pro quarte parte ipsius armate, uidelicet si armata fuerit de XXV galeis, dare pro nostra parte sex galeas, si fuerit de XXXII dare VIII, si fuerit de XL dare X et sic per ratam*

durduğu diğer iki husustan biri, donanmanın ne derece büyük ve kuvvetli olursa seferden elde edilecek menfaatin de o derece önemli olacağı, diğeri ise teşkil olunacak donanmanın üç yıl arka arkaya kış mevsimiyle yaz mevsiminde hizmette kalmasının faydalı hatta tamamıyla elzem görüldüğü idi.⁶⁰ Venedik Senatosu, Papa'nın elçilerine ve mektuplarına verdiği bu yazılı cevabı, 10 Haziran 1342 tarihinde Papalık makamına gönderdiği elçiler vasıtasıyla bir kez de sözlü olarak yinelemişti.⁶¹

Gerçekte Venedik'in Türklere karşı oluşturulacak bu Haçlı Donanma İttifakı teşebbüsü için kendine özel, daha çok ticarî çıkarlarını gözeten, bir takım sebepleri vardı. Donanma İttifakının oluşturulması için yapılan hazırlıklar esnasında, 1343 yılında, Latin tacirler, Altın Ordu Hanı tarafından, Avrupa'nın hububat ambarı olarak görülen Kırım ve Tana'dan kovulmuşlardı. Bu durum, Venedik ve kolonilerini için, hububat gereksinimlerinin karşılanması bakımından büyük bir sorun teşkil ediyordu.⁶² Bu sorunun üstesinden gelmek için Batı Anadolu'daki hububat pazarına yönelen Venedik, Foça'dan ve kısmen de Menteşe Beyliği'nin hâkim olduğu topraklardan hububat ithal etmeye daha çok önem vermeye başlamıştı. Nitekim Venedik Senatosu'nun, Bizans İmparatorluğu toprakları ile Foça ve Türkiye'den buğday ithal edilmesi meselesinde, Bizans İmparatorluğu memurlarının Venedik tebaası tacirlere çıkarttığı birtakım sorunlar karşısında 15 Mart 1344 tarihinde aldığı bir karar bunu gösteriyordu.⁶³ Ancak, Serenissima'nın, Türklere karşı kurulmaya

---

numerorum, dando ipsas furnitas hominibus, coredis et armis, sicut fuerit opportunum." Ayrıca bkz.: THIRIET, F., *Régestes*, s. 49 no. 142; AZZARA, C. – LEVANTINO, L., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXI, (1342-1344)*, Venezia 2006, s. 33 no. 72 ; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 181 ; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 43.

⁶⁰ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 263-264 no. 136: "*Quanto armata galearum maior fieret et potencior, tanto esset auantagium agendorum occasionibus supradictis*". "*Set quia tactum extitit per ambaxatorem, quod utile uideretur, quod armata fienda staret extra per tres annos continuos in hyeme et estate ...*" Ayrıca bkz.: AZZARA, C. – LEVANTINO, L., *Venezia-Senato XXI*, s. 34 no. 72.

⁶¹ GIRARDI, F., *Venezia-Senato XX*, s. 189-193 no. 384.

⁶² BALARD, M., *La Romanie Génoise (XIIe – Début du XVe Siècle)*, Vol. I, Genova 1978, s. 75-76; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 45-46.

⁶³ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 273 no. 141: "*Responsio per imperiales litteras nobis facta de comercllo, quod indebite per officiales uestros extorquetur a nostris de frumento nato in partibus Turchie intoli animis nostris causam multiplicem admirandi*"; s. 287 no. 151: "*Capta: Quod scribatur domino imperatori Constantinopolitano (in hac forma) su facto comercli Focie, quod indebite per officiales dicti domini imperatoris extorqtur a nostis de frumento nato in partibus Turchie*". Ayrıca bkz.: THIRIET, F., *Régestes*, s. 48 no. 137.

çalışılan Haçlı Donanma İttifakı teşebbüslerinde etkin bir biçimde rol oynamaya başlaması, Türkiye pazarının da Venedikli tacirlere kapanmasına yol açmıştı.⁶⁴ Dönemin iki İtalyan kaynağı da, Haçlı Donanma İttifakının İzmir'e yönelmesini ticari kaygılarla açıklıyordu. Bunlardan ilki olan Riminili Marco Battagli (*Marca di Marco Battagli da Rimini* adlı eser, 1212-1354 yılları arasını kapsamaktadır), Aydın Beylerini evvelce Venedik ile yapılan ticarî antlaşmaya uymamak ya da en azından antlaşmanın hububat ihracı ile ilgili maddesine riayet etmemekle suçlarken⁶⁵ anonim Roma kroniği de Umur Beyi, gümrük vergilerini keyfi olarak arttırmak ve gümrük memurlarını da özellikle Venedikli tüccarlara sık sık sorun çıkartmakla itham ediyordu.⁶⁶ Umur Bey'in vergi mültezimlerinin, Bizans döneminden beri vergilerin toplandığı bir yer olan Sakız Adası'nın tam karşısındaki Perama'da yerleşmiş olmaları anonim kroniğin iddiasındaki doğruluk payını güçlendiren bir unsurdur.

Venedik dışında Napoli Krallığı ile Rodos Şövalyeleri de ittifaka katılma konusunda olumlu tavır takınmışlardı. Papa da 8 Ağustos 1343'te Venedik'in yeni Doju Andreae Dandolo (1343-1354)'ya gönderdiği bir mektubunda Türklere karşı topluca hareket edilebilmesi için Ceneviz ile Kıbrıs Krallığı ve Katalanlar ile Atina Dükü II. Gautier de Brienne arasındaki anlaşmazlıkların çözülmesini yararlı görüyor, oluşturulacak ittifaka Kıbrıs Kralı ile Hospitalier Şövalye Tarikatı'nın Sahib-i Âzami'nin de katılması gerektiğini ve ittifak kadırgalarının gelecek bir sonraki bayramda Eğriboz Adası'nda toplanmasını arzuladığını ifade ediyordu.⁶⁷ Papa ile birlikte İttifakın baş mimarlarından

---

⁶⁴ Türkiye ve Romania toprakları ile ticaretin durmuş olmasından dolayı Girit'in ihtiyaç duyduğu hububatın Apulia ve Sicilya'dan temin edilmesine yönelik Venedik Senatosu'nun Kandiye Dükü'ne mektubu için bkz.: AZZARA, C. – LEVANTINO, L., *Venezia-Senato XXI*, s. 116-117 no. 224.

⁶⁵ MARCO BATTAGLI, *Marcha di Marco Battagli da Rimini [AA. 1212-1354]*, a cura di Aldo Francesco Massera, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVI, Bölüm: III, ed. L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1912-1913, s. 50-51: “*Veneti et Ianuenses con tra Turcos fedus ineunt, romana ecclesia suadente. Hoc advenit propter aliqua bladi pacta, que inter Venetos et Turcos iam fuerant, et etiam propter aliquas Turcorum depredationes ab eis tyrannide perpetratas.*”

⁶⁶ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 31; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII, s. 355: “*Questo Morbasiano faceva cogliere lo passaiio e la gabella delle mercatantie le quale passavano per mare canto sio terreno. E coglievase lo passaiio in quella punta dove oie Veneziani haco edificata la citate delle Esmirre, nella pianura canto mare dove fu la citate antica. Questi passaiieri e gabellieri non regardavano alcuno, spezialmente li mercatanti de Venezia. Quanto volevano aizare lo pedag[g]io, tanto lo aizavano.*”

⁶⁷ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 265 no. 137: “*Probat Papa quae Veneti de armata in Turcas apparanda decreverant; per Hugonem regem Cypri et magistrum et*

Venedik ise, zaten 3 Ağustos 1343 tarihinde Kıbrıs Kralı'na, Rodos Şövalyelerine, Napoli Kralı'na, Achaia Prensi'ne, Sicilya Kraliçesi'ne ve Katalanların liderlerine gönderdiği mektuplarla onları söz konusu ittifaka (*Lega*) bir kez daha çağırmişti. Neticede varılan karara göre Venedik ve Rodos'un altışar, Papalık ve Kıbrıs Krallığı'nın da dörder olmak üzere toplam yirmi kadırga donatması ve bu kadırgaların 1343 Kasım'ında Eğriboz'da toplanması öngörülmüştü. Fakat işler tam anlamıyla Venedik'in istediği gibi gitmemişti. Zira Bizans İmparatorluğu, Umur Bey'in yıkıcı akınlarından dolayı bu ittifaka katılmak için Papa ile görüşmelerde bulunmasına rağmen yaşadığı iç karışıklıklar buna fırsat vermemişti.⁶⁸ Diğer taraftan müttefik donanmasındaki Venedik kadırgalarının Amiralliğine Pietro Zeno, Papalık gemilerinin Amiralliğine Martino Zaccaria ve Haçlı Donanma İttifakının Başkomutanlığına da İstanbul Patriği Henri de Asti tayin olunmuştu. Bölgenin yerel hükümdarları Naksos Dükü I. Niccolo Sanudo (1323-1341) ve II. Bartolomeo Ghisi (1315-1341) de müttefik donanmasına kadırgaları ile iştirak etmişlerdi.⁶⁹ Aynı zamanda Papa da, başta Cenova ve Floransa Komünleri olmak üzere Kuzey İtalya'nın diğer şehirlerine de Haçlı donanmasına en azından mali yardımda bulunmaları için mektuplar yazmıştı.⁷⁰

Öngörülen tarihte Eğriboz'da biraraya gelen Haçlı Donanma İttifakın kadırgaları, burada son hazırlıklarını yaptıktan sonra İzmir'e doğru yelken açmıştı. Haçlı donanması bir yandan ilerlerken diğer yandan da Ege Denizi'nin muhtelif yerlerinde karşılaştığı Türk donanmalarıyla mücadele ediyordu.

---

fratres Hospitalis s. Iohannis Hierosolymitani et Venetos viginti ad minus galeas esse armandas, quae in futuro proximo festo omnium Sanctorum convenire debeant apud insulam Nigropontis". Ayrıca bkz.: *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 124 no. 53.

⁶⁸ Nitekim İmparatoriçe Anna'nın Türklere karşı yardım talebinde bulunmak için Venedik'e elçiler gönderdiği ve Venedik Senatosu'nun da 12 Mayıs 1343 tarihinde elçilere, Papa'nın öncülüğünde Türklere karşı yapılacak her teşebbüse destek verileceği yönünde bir cevap sundukları bilinmektedir. Bkz.: AZZARA, C. – LEVANTINO, L., *Venezia-Senato XXI*, s. 152-154 no. 291-294.

⁶⁹ MÜLLER, G., *Documenti Sulle Relazioni Della Citta Toscane Coll'Oriente e Coi Turchi Fino all'anno MDXXXI*, Firenze, 1897, s. 473; GAY, J., *Le Pape Clement VI et les affaires d'Orient (1342-1352)*, Paris 1904, s. 38; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 54-55; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 179-185; THIRIET, F., *Délibérations*, s. 202 no. 500; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, vol. I, (The Thirteenth and Fourteenth Centuries), The American Philosophical Society, Philadelphia 1976, s. 185, 188.

⁷⁰ MÜLLER, G., *Documenti*, s. 113.

Kaynaklar 12 ya da 13 Mayıs 1344'te Haçlı donanmasının kırk iki veya elli iki Türk gemisini ele geçirdiğini kaydediyordu.⁷¹

Gerçekte ise Haçlılar için her şeyin yolunda gittiği söylenemezdi. Çünkü 1343 yılında, daha Donanma İttifakı için hazırlıkların yapıldığı bir sırada, Kırım'daki Altın Ordu Hanı, ülkesindeki bütün Latin tüccarları kovmuş ve hububat ticaretini de yasaklamıştı. Bu gerçekten de önemli bir gelişme idi. Zira Altın Ordu toprakları Avrupa için hububat ambarı vazifesi görüyordu ve her yıl Latin tacirler Tana (Azak)'dan binlerce ton hububat ithal ediyorlardı. Bu yasaktan dolayı bütün *Romania** sahasında büyük bir hububat kıtlığı yaşanmış ve fiyatlarda büyük artışlar olmuştu. Savaş ortamı, Batılı tacirler için Türkiye pazarlarının da kendilerine kapanması anlamına geliyordu. Nitekim Venedikli tüccar Franciescho Bartolomei, 5 Ekim 1344'te Kandiye'den Venedik'te bulunan tüccar Pignol ve Giannino Zucchello kardeşlere yazdığı bir mektupta, savaş ortamından dolayı Türkiye'den hububat ithal edemediklerinden yakınıyor ve Türkiye pazarının Venedikli tacirlere kapanmış olmasından dolayı tüccarların Türkiye'ye giriş-çıkışlarının na-mümkün hale geldiğinden bahsediyordu.⁷² Batılılar bu durumun yol açtığı rahatsızlıkları ortadan kaldırmak için bazı girişimlerde bulunmuşlardı. Mesela Papa, İzmir'e Latin saldırısından sadece birkaç ay önce, Nisan 1344'te, Mısır ile ticarî ilişkilerin yeniden kurulması için Venediklilere ticaret izni verirken, Venedikliler ve Cenovalılar Altın Ordu toprakları ile olan ticaret üzerinde ortaklaşa bir ambargo uygulama

---

⁷¹ CORTUSII PATAVINI DUO, *Sive Gulielmi et Albrigeti Cortusiorum Historia de Novitatibus Paduae, et Lombardiae, ab anno MCCLVI usque ad MCCCLIV, Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XII, Bölüm V, Ed.: L. A. Muratori, Milan 1728, cap. XVI s. 914; GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 39; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 55; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 190; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 49; LUTTRELL, A., "The Hospitallers of Rhodes", s. 91; HOUSLEY, N., *The Later Crusades*, s. 59.

* **Romania**: Tarihçilerin Bizans İmparatorluğu olarak adlandırdığı Doğu Roma İmparatorluğu'nun, Latince'deki resmî adı olan *Imperium Romanum* ya da *Imperium Romanorum* (Grekçe'de *Basileia ton Rhomaion*)'un kısaltılarak söylenen adı. Bizans İmparatorluğu topraklarını ifade etmek için de kullanılır. Bkz.: JACOBY, D., *Byzantium, Latin Romania and the Mediterranean*, London 2001.

⁷² ZUCHELLO, P., *Lettere di Mercanti a Pignol Zucchello (1336-1350)*, ed. Raimondo Morozzo della Rocca, Comitato per la Pubblicazione delle Fonti Relative alla Storia di Venezia, Fonti per la Storia di Venezia, Sez. IV, Archivi Privati, Venezia 1957, s. 25 no. 9: "in Turchia no' si puo né andare né venire".

kararı almışlardı. Ancak Cenovalıların bu ambargoya riayet etmekte gönülsüz davranmasından dolayı istenilen sonuç elde edilememiştir.⁷³

V. Haçlı Donanmasının İzmir'in Liman Kesimini Zaptı ve Umur Bey'in Karşı Saldırıları, 28 Ekim 1344-Mayıs 1345

Dönemin pek çok kaynağında bahsedilen Haçlı donanmasının İzmir'in liman kesimini zaptı, Hristiyan Latin kuvvetlerinin Türkler karşısında o zamana kadarki elde ettiği en prestijli zafer olmuştu. Türklerin beklemediği ölçüde hızlı bir biçimde hareket eden Haçlı donanması, 1344 Ekim'inde İzmir önlerinde görünmüş ve Umur Bey'in Trakya seferinden henüz döndüğü ve askerlerini dağıtarak yurtlarına göndermesinden de yararlanarak, hiç zaman kaybetmeden saldırıya geçmiş ve 28 Ekim 1344 tarihinde şehrin liman kesimini ele geçirmişti.⁷⁴ Ancak kentin yukarı kalesi Türklerin elinde kalmaya devam etmişti. Böylece İzmir'de, Umur Bey'in İzmir'in liman kesimini Cenovalı Martino Zaccaria'nın elinden alarak kendisini Sakız Adası'na sürdüğü 1329 yılındaki harekâtının öncesindeki duruma dönülmüş, kentin aşağı kesimi Latinlerin, yukarı kesimi ise Türklerin idaresinde kalmıştı.⁷⁵ Kantakuzenos, Umur Bey'in az bir kuvvetle ve hazırlıksız olarak yakalandığı bu saldırı karşısında, elinden gelenin en iyisini yaptığını fakat başarılı olmadığını

⁷³ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 278 no. 144; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 46-47; ZACHARIADOU, E. A., "Prix et Marchés des Céréales en Romanie (1343-1445)", *Nuova Rivista Storica*, LXI, (1977), s. 295-296.

⁷⁴ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 31; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 357; RAPHAYNI DE CARESINIS, *Chronica*, AA. 1343-1388, a cura di Ester Pastorello, Bologna 1923, s. 19; *CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM*, a cura di Albano Sorbelli, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVIII, Bölüm: I, ed. L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1906, s. 528; *THE MOROSINI CODEX*, ed. Michele Pietro Ghezzi, John R. Melville-Jones, Andrea Rizzi, Archivio del Litorale Adriatico III, vol. I: to the Death of Andrea Dandolo (1354), Padova 1999, s. 108; ; GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 41-42; YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 56; LUTTRELL, A., "The Crusade in the Fourteenth Century", içinde: *Europe in the Late Middle Ages*, Ed.: J. R. Hale, Northwestern Univ. Press, London 1965, s. 142; ZACHARIADOU, E. A., "Umur Pasha", *Et.*², c. X, (2000), s. 867. Düstûrnâme, Rumeli'den henüz dönen Umur Bey'in, kardeşleri Hızır, Süleyman ve İsa'ya armağanlar verip yerlerine gönderdiğini ve müttefiklerin donanması limana girdiğinde Emir Dündar'ın askerlerinin olmadığından Tire ve Ayasuluğ'dan kuvvet çağırılmasını teklif ettiğini ancak Umur Bey'in bunu kabul etmediğini belirtmektedir. "Mir Dündar ana didi ol zeman/leşkerimiz yok bizim ey Kâmuran; İste kim kardeşlerin vire çeri/ gele Tire ile Ayasuluğ eri; Kalktı ol söze Paşa-yı Cihan/kimseyi davet eylemedi ol zeman." Bkz.: ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 58.

⁷⁵ MARCO BATTAGLI, *Marcha*, s. 51: "Christiani tenebant supra mare unum parvum locum, qui vocatur Smire, et deinde nichil potuerunt acquirere. Turci autem supra tenebant aliud castrum, quod etiam Smire similiter vocabatur..."

yazarken⁷⁶, Bizanslı tarihçi Nikephoros Gregoras ise, İzmir'in liman kesimini ele geçiren Haçlıların asıl hedefinin, Ege kıyılarını Türklerden temizledikten sonra, İzmir'i, daha içerilere doğru ilerlemek için bir üs olarak kullanmak olduğunu ifade ediyordu.⁷⁷

İzmir'in liman kesiminin zaptı Hıristiyanlar için büyük bir sevinç, Türkler için ise büyük bir hüznün ve endişe kaynağı olmuştu. Nitekim Papa VI. Clemens, Venedik Doğu Doğu Andrea Dandolo'yu İzmir'in liman kesiminin geri alınması münasebetiyle tebrik ettiği 23 Aralık 1344 tarihli mektubunda kullandığı;

“*Sonradan Papalık makamına sunulan mektuplarıyla Hıristiyan dininin düşmanları kâfir Türklerin ellerinden deniz limanı ve surlarıyla meşhur o güzel ve kuvvetli İzmir [Smirnis] şehrinin muzafferâne feth ve geri alınışını ve bu yerde bulunup orada ikâmet eden bu menfur Türk milletinin hezimetini bildiren şerefli zaferin sevinçli ve mutlu haberlerini almış bulunuyoruz*”

şeklindeki ifadeler, Hıristiyanların duyduğu sevinç ve neşenin ne denli büyük olduğunu gözler önüne seriyordu.⁷⁸ Papa VI. Clemens, 23 Aralık 1344'te Fransa Kralına ve 1 Şubat 1345'te de İngiltere Kralı III. Edward'a yazdığı mektuplarda, benzer ifadeleri kullanarak, Hıristiyan donanmasının Türkler karşısında elde ettiği bu büyük zaferi bütün Avrupa'ya ilan ediyordu.⁷⁹

Haçlı donanmasının İzmir limanını ele geçirmesi, Umur Bey için büyük bir kayıp olarak görülmektedir. Zira Umur Bey, sahip olduğu gücü ve zenginliği, İzmir limanından hareketle Ege adalarına ve Yunanistan'a gerçekleştirdiği seferlerden elde ediyordu. Ancak, bu kayba rağmen Umur Bey'in kısa sürede toparlanarak, limanı ve kalesini tekrar ele geçirmek için başlattığı mücadele, Haçlılara, zaferden sonra İzmir limanında sağlam bir pozisyon almayı başaramadıkları takdirde, her şeyi kaybedebilecekleri yönünde bir uyarı niteliği taşıyordu. Papa'nın da bu konudaki uyarılarını dikkate alan Haçlılar, anonim Roma kroniğinde ifade edildiği üzere, limanda tutunabilmek

⁷⁶ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 190.

⁷⁷ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 286 no. 150; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 191.

⁷⁸ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 286 no. 150; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 144 no. 149.

⁷⁹ SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 191-192.

için, büyük bir sur inşa etmişler ve kalenin etrafına da geniş bir hendek kazmışlardı.⁸⁰

Haçlılar, limanı ve kalesini ele geçirmelerine rağmen, Umur Bey'in saldırıları karşısında daha fazla ileriye gidemeyerek, şehrin kıyı kesiminde sıkışıp kalmışlardı. Diğer taraftan limanı ve kalesini tekrar ele geçirmek için büyük bir çaba sarfeden Umur Bey, bu amaçla diğer bütün Türk beylerine yardımda bulunmaları için elçiler göndererek, çağrıda bulunmuş ve bu çağrıya icâbet eden Türk beyleri de imkânları dâhilinde Umur Bey'e asker ve silah temininde bulunmuşlardı. Umur Bey'in ordusundaki bu çeşitlilik, gerek anonim Roma kroniğinde gerekse de Riminili Marco Battagli'nin eserinde, askerlerin giydikleri elbiselerden saçlarının uzunluğuna ve sahip oldukları silahların özelliklerine kadar bütün teferruatıyla tasvir edilmektedir.⁸¹ Enveri'nin kaydettiğine göre, Umur Bey'in yardım çağrısına icabet eden Müslüman hükümdarlar arasında Sivas hükümdarı Eretna da bulunuyordu. Eretna, Umur Bey'e, kale kuşatmalarında gerekli olan mancınıkların yapımı için iki usta göndermişti.⁸² Bundan başka aşağıda bahsedileceği üzere Haçlı kuvvetleri ile Aydınoğulları arasında cereyan eden 17 Ocak 1345 tarihli savaştan yaklaşık on ay sonra, 27 Ekim 1345'te, tüccar Franciescho Bartolomei'nin Kandiye'den Venedik'teki tüccar Pignol Zucchello'ya yazdığı mektupta söz konusu savaşta öldürülen Türk askerleri arasında on-oniki kadar “*granchani*” den söz etmesi, Umur Bey'e gönderilen yardımcı birlikler arasında muhtemelen İlhanlı ya da Altın Ordu birliklerinin de olduğunu gösteriyordu.⁸³

Umur Bey, limanı ve kalesini tekrar geri almanın planlarını yaparken, limanda ve kalesinde sıkışıp kalmış olan Haçlılar da, bir huruç hareketiyle liman kalesinden çıkarak, kentin akropolisini yani Kadifekale'yi ele geçirip, Umur Bey'e son darbeyi vurmaya amaçlıyorlardı. Haçlılar ile Türkler arasındaki

⁸⁰ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 31-32; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 357-359.

⁸¹ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 31; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 359: “*Quanno Morbasciano abbe saputo che la ponta delle Esmirre aveano venta Veneziani, mannao soie ambasciate per tutta Turchia. Tutta Turchia curre allo reparo. La adunanza se fao de Turchi alle fortezze della montagna invierzo Aito Luoco. La maiure parte de questi Turchi portavano, loro usanza, vestimenta bianche de panno de lino, larghe le maniche e longhe, corte a mesa gamma. In capo capielli bianchi collo pizzo luongo a muodo dello cuollo de cicogna. Varve avevano foite e luonghi capelli.*”; MARCO BATTAGLI, *Marcha*, s. 51: “... *in Turcorum auxilio multi infideles similiter pervenerunt*”.

⁸² ENVERİ, *Düstürnâme*, s. 62: “*Hem Eretna gönderidür iki er/mancınık işi iki ehli hüner*”.

⁸³ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 45 no. 19: “*Furvene morti da .X. in .XII. granchani e tant'altri Turchi*”. = [On-oniki “granchani” ve diğer Türkler de ölümler arasındadır” .]

mücadele karada olduğu kadar denizlerde de bütün hızıyla sürüyordu. Umur Bey, Haçlıların şehrin liman kesimini zapt etmeleri esnasında donanmasının bir bölümünü kaybettiğinden, denizlerde Haçlıların büyük bir üstünlüğü göze çarpıyordu. Nitekim anonim Roma kroniğinin kaydettiğine göre, 1344 yılı sonlarında;

*Mostafa (Mustafa) isimli, Umur Paşa'nın yüksek rütbeli bir deniz subayı sahip olduğu beş kadirge ile; daha doğrusu tahtalarının kamıştan bir iple birbirlerine bağlanarak yapıldığı, oldukça dayanıksız ve küçük kayık diyebileceğimiz gemilerle, gözüpek bir şekilde Pietro Zeno komutasındaki Haçlı filosuna saldırmış ve neticede gemilerini kaybettiği gibi kendisi de esir olmaktan kurtulamamıştı.*⁸⁴

Fakat denizlerdeki Haçlı üstünlüğüne karşılık, karada Türk kuvvetlerinin karşısında durmak hemen hemen imkânsızdı. Nitekim 17 Ocak 1345'te meydana gelen ve Haçlıların namlı üç komutanı Başkomutan Patrik Henri de Asti, Venedik Amirali Pietro Zeno ve Papalık gemilerine komuta eden Martino Zaccaria'nın hayatlarını kaybettiği kara savaşında, Umur Bey büyük bir zafer elde etmişti.⁸⁵ Enverî'nin kaydettiğine göre Umur Bey'in emriyle bu üç kişinin cesetleri tuzlanıp, tabutlara koyularak Latinlere satılmıştı.⁸⁶

Anonim Roma kroniğinde ise, Umur Bey'in zaferiyle neticelenen 17 Ocak 1345 tarihli bu savaşın cereyan ediş biçimiyle ilgili olarak, birbirinden farklı iki kayıt bulunmaktadır. İlkinde, içlerinde Patrik Henri, Pietro Zeno, Martino Zaccaria ve Fransız Fiore de Belgioia ile Kıbrıslı Missore de Nolfo isimli iki Frank soylusunun da bulunduğu Haçlıların kırk kişiden oluşan lider kadrosunun, İzmir'in yeniden zaptını kutlamak için toplandıkları Santo Ianni Kilisesi'nde büyük bir şevkle Tanrı'ya dua ederken, kendilerini ağaç yaprakları ile gizleyen Türklerin ani baskınına uğradıkları ve bu baskında hepsinin de

⁸⁴ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 32; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 361.

⁸⁵ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 31 no. 13: “*Turchi si l'osciro adosso per si fatto modo che nostri fur messi in ischofitta e fuvi morto el patriarcha e misser Piero Gieno e misser Martino Zaccaria...*”. Ayrıca bkz.: *THE MOROSINI CODEX*, s. 110; GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 56-57. Hristiyanlar için felaket olarak nitelendirilen Türk zaferinin haberleri, savaşın bir hafta sonra Eğriboz'daki balyos tarafından Venedik'e ulaştırılmıştı. Bkz.: DEMO, E., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXII, (1344-1345)*, Venezia 2007, s. 296-299 no. 607-611; *CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM*, s. 532, 534-535; MARCO BATTAGLI, *Marcha*, s. 51; CORTUSII PATAVINI DUO, *Cortusiorum Historia*, cap. XVI s. 914.

⁸⁶ ENVERİ, *Düstürnâme*, s. 61: “*Didi Paşa ol üçünü getürün/göreyim anları bunda getürün; Getürüp üçün dahi tuzladılar/koydular tabuta hem gizlediler; Çok kayık geldi ölüler sattılar/çün sınıb illerine gettiler.*” LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 193.

Türkler tarafından öldürüldüğü kaydedilmektedir.⁸⁷ İtalyan kroniğin olayı savaş değil de Türklerin ani bir kilise baskını şeklinde anlattığı birinci kaydın, Aydınoğulları'nın sahip olduğu muazzam kara kuvvetini gizlemeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü bu muazzam Türk gücünün Hıristiyan ahali ve askerleri tarafından duyulması, onların zafere olan inançlarını sarsabilirdi. Nitekim Kıbrıs Kralı IV. Hugues (1324-1359)'in 24 Haziran 1346 tarihinde Napoli Kraliçesi I. Giovanna (1343-1381)'ya gönderdiği sahte bir mektup da bu amaçla üretilmişti. Mektupta, Türklerle Hıristiyanların İzmir ve Ayasuluğ arasında bir yerde karşı karşıya geldikleri, Haçlılardan sayı bakımından kat ve kat üstün olan Türklerin, (Eserde abartılı bir biçimde Türk ordusunun sayısı 1 milyon 200 bin, Haçlı kuvvetlerinin sayısı ise 200 bin olarak verilmektedir.) sabah başlayan ve akşama doğru neticelenen savaşta Hıristiyanlara büyük kayıplar verdirdikleri, Hıristiyanların yorgunluktan ve susuzluktan kendi kanlarını içmeye ve zafer için İsa'ya yalvarmaya başladıkları bir anda seslerini duyan Tanrı'nın, onlara beyaz bir at üzerinde elinde kırmızı bir haç taşıyan uzun yüzlü, beyaz saçlı ve uzun sakallı bir lider gönderdiğini, onun cesaretlendirmesi ve cenneti müjdelemesinin ardından toparlanan Hıristiyanların, Tanrı'nın bahşetmesiyle gece karanlığında bile gün ışığındaymış gibi gören gözleriyle Türkleri yenilgiye uğrattıkları kaydedilmekteydi.⁸⁸ 1300-1348 yılları arasında Floransa şehri ve Toscana bölgesinde Guelfo ve Ghibellino* hizipleri arasındaki

---

⁸⁷ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 32-33; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 363: “*Auto consiglio colli maiuri della Cristianitate, cioène missore Pietro Zeno, missore Martino Zaccaria, Fiore de Belgioia de Francia, missore Nolfo de Cipri, Malerva conestavile lo Alemanno, fu deliverato de non mostrare timorosi, anche fare resistenza a muodo de uomini costanti. Era una chiesa antiquissima, la quale hao nome Santo Ianni...*” “*In questa chiesa entrao lo patriarca colli sopraditti baroni in numero de quaranta. Moito rengraziano Dio de tanto beneficio, ché haco recuperata la chiesa de Cristiani, la quale era perduta. Ammirano le mura, la treuna, la aitezza e benedico Dio e santo Ianni, ché soa chiesa haco recuperata. Puoi là fu celebrata la messa con grannissima solennitate. Con lacrime, devozione e alegrezze pregano Dio che così succeda in tutta Turchia. In doi muodi rasciona la iente de questa novitate. Alguno dice: mentre che lo patriarca colli quaranta sopraditti cantava la messa, li Turchi venivano in granne moititudine queti per la costa, nascuosti fra li arbori, e entrarono nella chiesa de Santo Ianni e là, mentre la messa se cantava, presero li sopraditti quaranta e là si-lli occisero e decapitaroli*”.

⁸⁸ JORGA, N., “Une Lettre Apocyrphe sur la bataille de Smyrne (1346)”, içinde: *Revue de l'Orient Latin*, 3, (1895), s. 29-31.

* **Guelfo** adı, 12. yüzyılda ve 13. yüzyıl başlarında Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu tahtı için mücadele veren Almanya'nın Bavyera Dük ailelerinden olan Welf ailesinden; **Ghibellino** adı ise, Welflerin muhalifleri Hohenstaufenlerin şatosu Waiblingen'den gelmektedir. İtalya'da bu adlar, büyük bir olasılıkla I. Friedrich Barbarossa (1155-1190)'nın imparatorluk sınırlarını

mücadelenin anlatıldığı Floransalı anonim kronik *Storie Pistoresi* de, Latince kaleme alınmış olan söz konusu bu mektuba dayanarak, mucizevî Hıristiyan zaferinden bahsetmekteydi.⁸⁹

Ancak bunların hepsi birer temenni ve avuntudan başka bir şey değildi. Zira yukarıda da ifade edildiği üzere Anonim Roma kroniğinin kendisinin, Umur Bey'in Haçlılara karşı mücadelede yardım talebinde bulunmak için “*bütün Türkiye'ye elçiler yolladığından*” ve bu sayede zaten güçlü bir kara ordusuna sahip olan Umur Bey'in kuvvetlerine çok sayıda Türk savaşçının katıldığından bahsetmesi, sözde baskın kaydı ile çelişen bir durum arz etmektedir. Kroniğin, söz konusu savaşa ilişkin, yeminli bir görgü tanığına dayanarak naklettiği ikinci kaydın ise daha güvenilir olduğu anlaşılmaktadır. Söz konusu kayıta, Patrik Henri de Asti'nin kilisedeki vaazdan sonra, pahalı ve süslü zırhını kuşanıp, beraberinde Pietro Zeno ve Martino Zaccaria olduğu halde, Türklere karşı savaş vermek üzere 15.000 kişilik bir kuvvetle harekete geçtiği, ancak ihtiyatsız ve sorumsuz bir biçimde, gözcülerin bile bulunmadığı kadar uzağa ilerlediği için Türkler tarafından pusuya düşürüldüğü ve kuvvetlerinin önemli bir kısmının katledildiği anlatılmaktadır.⁹⁰

Dönemin bir diğer önemli kaynağı Floransalı kronik Giovanni Villani de, söz konusu savaşa ilişkin anonim İtalyan kroniğinde yer alan ikinci versiyonu doğrulamaktadır. Villani'nin kaydettiğine göre, şehrin limanının Haçlı ordularınca ele geçirildiği haberini alan Umur Bey, otuz bin kişilik bir kuvvet

---

genişletmek amacıyla İtalya'ya seferleri sırasında kullanılmaya başlanmıştır. I. Friedrich'i destekleyenler Ghibellinolar adını almış; buna karşılık, imparatorun saldırlarına karşı komünlerin özgürlüğünü savunan Lombard Birliği ve müttefikleri, Guelfolar adıyla anılır olmuştur.

⁸⁹ *STORIE PISTORESI*, a cura di Silvio Adrasto Barbi, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XI, Bölüm V, ed. L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1907, no. 130 s. 215-216.

⁹⁰ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 32; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 365: “*Puoi fece la croce e deo soa benedizione a tutto quello puopolo. Da quinnici milia Cristiani erano da pede. Po' questo se armao de tutte arme... Sequita po' esso missore Pietro Zeno de Venezia e missore Martino Zaccaria de Genova, armati, adornati, como puoi credere... Lo loro essire alla vattaglia fu senza provisione... Bene aveano sentito lo romore delli Turchi, ma non credevano che tanto da priesso fussino li aguaiti e-llle poste fra essi... Como iessiro, non tennero la deritta via, anche dechinaro alla sinistra per la più largura. Lo puopolo buono piezzo po' essi tenne dalla parte destra... Quanno li tre, lo patriarca, missore Pietro Zeno, missore Martino Zaccaria, fuoro alquanto delongati, se retrovaro soli senza sequito nello laberinto delle deserte case. Là de sùbito se descopre la posta de Turchi. Senza romore fuoro intornati. Fuoro in terra da cavallo. Tre baroni recipero lo santo martirio e fuoro fatti cavalieri de Cristo. Quelli cani turchi le loro teste ne portaro. Portarone le arme loro e li belli adornamenti. Anche ne menaro li loro destrieri. Le corpora nude in terra lassaro*”.

ile kaleyi muhasara etmişti. Aylarca ve gece gündüz süren kuşatmaya rağmen surları son derece sağlam ve kuvvetli olan kale, deniz yoluyla erzak ve savaş malzemesi de temin edebildiğinden Türklere karşı direnmekte zorluk çekmiyordu. Bunun üzerine kuşatmadan bir sonuç elde edemeyeceğini anlayan Umur Bey, kuvvetlerinin önemli bir kısmını geriye çekerek, kuşatmayı kaldırmış ve düşmanın kaleden çıkmasını sağlamak için de kuşatma alanında az sayıda asker ile ganimet malları bırakmıştı. Türklerin yenildiğini sanan ve zaferin bütünüyle kendilerinin olduğu hissine kapılan Haçlılar, alandaki ganimeti elde etmek ve az sayıdaki Türk birliklerini ortadan kaldırmak için büyük bir kuvvetle surlardan dışarıya çıkmışlar ve kaçmakta olan Türklerin peşine düşmüşlerdi. İhtiyatsız bir şekilde Türkleri takip eden Haçlılar, çok fazla ilerlediklerinin ve Umur Bey'in etrafta gizlenen kalabalık sayıdaki ordusunun tuzağına düştüklerinin farkına vardıklarında artık iş işten geçmişti. Kısa süren bir savaşın ardından içlerinde Patrik, Cenovalı Martino Zaccaria, Venedikli Pietro Zeno, Kıbrıs Kralı ve daha pek çok soylu kişinin de bulunduğu beş yüz Hıristiyan askeri öldürülmüş, kaleye kaçabilenler ise hayatlarını kurtarmışlardı.⁹¹

Aydınoğulları'nın tarihi ve özellikle de Umur Bey'in gaza ve fütuhâtı hakkında dönemin en önemli kaynaklarından biri olan *Düstûrnâme* de, Giovanni Villani gibi Türkiye'nin her bir tarafından asker ve silah takviyesi alan Umur Bey'in ordusu ile Haçlı kuvvetleri arasında gerçekleşen açık bir meydan savaşından bahsetmekte ve Haçlıların namılı komutanlarının öldürülmesiyle sonuçlanan büyük ve kesin bir Türk zaferini kaydetmektedir.⁹²

17 Ocak 1345'te cereyan eden bu zorlu savaş esnasında Umur Bey ve kardeşi Hızır Bey de yaralanmışlar, 1344'ten sonra kaynaklarda kendisinden zikredilmeyişinden anlaşıldığına göre Tire Hâkimi İbrahim Bahadır ise bu

⁹¹ VILLANI, G., *Nuova Cronica*, Ed.: Giuseppe Porta, Parma 1991, s. 647-648.

⁹² ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 61: “Çün sabah oldı yürüdi ol çeri/ol Mesemerti idi öndeki eri; Anun ardınca Mesepiri yürür/çıkıdı kâfir bahr-i kiranın bürür; yürüdi hem sonra Batraş-ı layın/taşı tolu mekir içi tolu kin; bir gümüş haçı var önünce ulu/götürürler tahta üstünde ölü; camide cansuca ‘Tengri’ der tapar/arsız cümlesi Hak yoldan sapar; Bir haber Paşa'ya gönderdi firenk/ ‘nice kılasın bizimle deyü cenk; kim senün Tenründürür bir bizim üç/hem biz üçüz cem olupdur bizde güç’; ... Erdi bölük bölük olup gaziler/cümlesi binmişdi esp-i taziler; Hızır Beg geldi veziri Arslan/bile yanında anun oğlu Toğan; Geldi hem Hâce Hasan oğlanları/Bedreddinle Ali Merdanları; Hem Ehad Beg hem Süleyman hem Hasen/cümle bunlar cenk kılur dinle sen; ... Bir kilise vardur İzmir'de ulu/ol sığır yatağıydı gübre dolu; Batraş anda varup görmüşidi/mezbele olmuş anı görmüşidi; Demiş ana ‘yardım eserden bana/çok asam kandili altından sana’/Türk ayağından sürüyüb bi-aman/ol kiliseye koyarken verdi can; Hem Mese Pir'i dahi bir Türk eri/soydu sürürken çürümüş deri”.

savaşta şehit düşmüştü. Zira tüccar Franciescho Bartolomei, 26 Şubat 1345'te Kandiye'den Venedik'teki tüccar Pignol Zucchello'ya gönderdiği bir mektupta, cereyan eden bu savaştan bahsederken, mübalağalı bir biçimde 300 Türk'ün öldürüldüğünü ve yanlışlıkla Umur Bey ile Ayasuluğ hâkimi Çelebi'nin kardeşi Süleymanşah olarak kaydettiği Tire hâkiminin de bu savaşta hayatını kaybettiğini yazıyordu.⁹³

VI. Viennois Veliahtı II. Humbert'in Haçlı Ordusunun Komutasını Alması ve İzmir Seferi, 1345-1347

Hıristiyanlar için felaket olarak nitelendirilen bozgunun haberi, Eğriboz'daki balyos tarafından bir hafta içerisinde Venedik'e ulaştırılmış ve haberin bütün İtalya'ya yayılmasıyla birlikte Türklere karşı takviye birlikleri gönderilmesi için İtalya'nın pek çok şehrinde hazırlıklara başlanmıştı. Bolognalı anonim kronik *Corpus Chronicorum Bononiensium*'un kaydettiğine göre yüzlerce Bolognalı savaşçı, Türklere karşı savaşmak üzere yola koyulmuştu.⁹⁴ Bir diğer Bolognalı yazar Matthaedi de Griffonibus Türklere karşı savaşmak için silahlanan ve yola koyulan Bolognalı savaşçıların sayısını 120 olarak verirken⁹⁵, Sienalı anonim kronik *Cronache Senesi* de 29 Mart 1345 tarihinde pek çok Sienalı vatandaş ve savaşçının Türklere karşı savaşmak için yola çıktıklarını kaydediyordu.⁹⁶

Diğer taraftan 17 Ocak 1345'te Umur Bey'in zaferi ile sonuçlanan savaşta, Haçlıların büyük kayıplar vermesi, İzmir'deki konumlarını da tehlikeye atmıştı. Batı'da büyük bir endişeye yol açan bu savaşın ardından, Haçlı Donanma İttifakının başmimarı Papa VI. Clemens, savaşta hayatlarını kaybeden başkomutan ile kaptanların yerine yenilerini getirmek için hummalı bir arayış içerisine girmişti. Ancak Haçlılar önceliği, Türklerin güçlü bir saldırı ile yeniden ele geçirebilecekleri liman ve kalesinin savunmasının güçlendirilmesi için yeni tedbirler alınması ve kaleye erzak ile yeni askerî birliklerin gönderilmesine vermişti. Tüccar Franciescho Bartolomei'nin sözünü ettiğimiz

⁹³ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 31-32 no. 13: "De' Turchi vi fu morti intorno de .CCC. fra qua' si fu el signore de la Tira fratello di Morbasciano e Morbasciano ecialabi d'Altoluogho feriti malamente, e fuvı morto di buona gente asai de la loro".

⁹⁴ *CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM*, s. 535, 549.

⁹⁵ MATTHAEI DE GRIFFONIBUS, *Memoriale Historicum de Rebus Bononiensium aa. 4448-1472 d. C.*, a cura di Lodovico Frati – Albano Sorbelli, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVIII, Bölüm: II, ed. L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1902, s. LV.

⁹⁶ *CRONACHE SENESI*, a cura di Alessandro Lisini – Fabio Iacometti, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XV, Bölüm: VI, ed. L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1931, s. 546.

26 Şubat 1345 tarihli mektubundan anlaşıldığına göre, bu çerçevede 24 Ocak-6 Şubat 1345 tarihleri arasında Rodos Şövalyeleri tarafından İzmir'e piyade ve süvari kuvvetleri gönderilmiş⁹⁷, Girit'ten de büyük miktarda mühimmat taşıyan üç kadirge ve içlerinde Papa tarafından sonradan Patrik Henri d'Asti'nin yerine Papalık elçisi olarak atanan Girit Başpiskoposu Venedikli Francesco Michiel'in de bulunduğu sekiz yüz kişilik bir takviye birliği sevk edilmişti.⁹⁸ Alınan tedbirler Venedik'i tatmin etmiş olacak ki, Venedik Senatosu 11 Nisan 1346'da, Papa'ya, Francesco Michiel'in İzmir'de Türklere karşı almış olduğu tedbirleri öven bir mektup göndermiş ve buna karşılık Papa da iyi niyet ve takdirlerini bildirmişti.⁹⁹

Bundan sonra Papa, Avrupa'daki hükümdarlar nezdinde girişimlerde bulunarak Haçlı ordusuna yeni bir komutan arayışı içine girmiş ve nihayet onun bu çağrısına Viennois Velihtı II. Humbert yanıt vermişti. 1345 Nisan'ında Papa'ya bir elçi gönderen II. Humbert, kendisine, 300 silahlı adam ve 1000 okçuyla birlikte, masraflarının da karşılandığı toplam 5 kadirge tahsis edilirse, Haçlı ordusunun komutasını üstlenmeye hazır olduğunu bildiren bir teklif sunmuştu.¹⁰⁰ Bu teklife olumlu yaklaşan Papa VI. Clemens, 25 Mayıs 1345'te II. Humbert'i resmen Haçlı ordusunun yeni komutanı olarak atamıştı.¹⁰¹ Papa, 26 Mayıs'ta Venedik Doju'na hitaben kaleme aldığı mektubunda Venedik'i durumdan haberdar etmiş ve Venedik'ten 17 Ocak 1345'teki bozgunun intikamının alınması ve Humbert'in ihtiyaç duyduğu buğday, arpa ve sair şeyleri temin için elinden geleni yapması hususunda ricada bulunmuştu.¹⁰² Düstûrnâme'de “*Torfil Frenk*” olarak ismi geçen II. Humbert'in Papa tarafından

---

⁹⁷ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 32 no. 13: “*Di presente che la novella fu a Rodi si vi fu mandato soccorso a pie ed a chavallo e di presente che la novella fu qua in Chandia si furo armate .III. ghaleie su le quagli andaro piu di .DCCC. persone fra qua' si é buona giente asai ed éne chapitano ser Polo Gianni consigliere di Creti e son ite a le Smirre e si ragiona che i' quella rotta fussero balestrati de' nostri piu di .XVI^M. guiretoni. Idio ne dia vectoria, amen. Co' queste galeie si ando l'arciveschovo di Creti*”.

⁹⁸ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia*, s. 13, no. 18.

⁹⁹ GIRARDI, F., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXIII, (1345-1347)*, vol. 10, Venezia 2004, s. 160 no. 469.

¹⁰⁰ FAURE, C., “Le dauphin Humbert II a Venise et en Orient (1345-1347)”, *Mélanges d'archéologie et d'histoire* T. 27, 1907, s. 511-512.

¹⁰¹ FOURNIER, P., “Le dauphin Humbert II”, *Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 56e année, N. 8, 1912, s. 594; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 195.

¹⁰² THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 298 no. 156. Ayrıca bkz.: *I Libri Commemorativi*, tomo 2, libri 4, s. 146 no. 161.

Haçlı kuvvetlerine yeni komutan olarak atanması şu sözlerle dile getiriliyordu: “*Didi Babos kim ola sizden varan/karşı durub ana kılıç vuran... Duru geldi aradan bir er katı/götürürdü elde arpayla atı... Bir berat aldı düzer Torfil yarak/çok uzuk buyurdu kim yoldan uzak.*”¹⁰³

25 Mayıs 1345'te Papa tarafından, İzmir'deki Haçlı ordusunun yeni komutanı olarak atanan II. Humbert, vakit kaybetmeden kuvvetleriyle birlikte Marsilya'ya hareket etmişti. Burada, her biri 200 adam taşıyan ve aylık 650 florinden iki aylığı peşin ödenen toplam 4 kadirga kiralayan Humbert, önce Cenova'ya daha sonra da kara yoluyla Kuzey İtalya'yı katederek, Venedik'e ulaşmayı planlıyordu.¹⁰⁴ Bu sırada Papa da, 18 Temmuz 1345 tarihinde, Kuzey İtalya'nın şehir devletlerinden Floransa'ya yazdığı bir mektupta, İzmir'deki Haçlı ordusunun içine düştüğü zor durumdan ve Haçlı ordusunun yeni komutanının vazifesinden bahsederek, II. Humbert'e ihtiyaç duyduğu desteğin verilmesini istemişti.¹⁰⁵ 3 Eylül'de Marsilya'dan hareket eden II. Humbert, kara yoluyla Kuzey İtalya'yı katederek, 24 Ekim'de Venedik'e ulaşmış ve 12 Kasım'da Venedik'ten ayrılarak, yılsonuna doğru Eğriboz'a varmıştı.¹⁰⁶ II. Humbert'e, Papa'nın mektubu sayesinde İtalya'da bulunduğu esnada Bologna, Siena, Perugia, Brescia gibi şehirlerden çok sayıda savaşçı unsur katılmıştı.¹⁰⁷ Burada, Haçlı Donanma İttifakının 6 kadirgası ile güçlerini birleştiren II. Humbert, yaklaşık altı ay Eğriboz'da kalıp, Papa ile ne şekilde bir strateji izleneceğine dair birtakım yazışmalar yaptıktan sonra Haziran 1346'da ancak İzmir'e vararak, Haçlı ordusunun başına geçmişti.

17 Ocak 1345'te alınan mağlubiyette savaşçı unsurlar bakımından Haçlı ordusunun büyük zaiyata uğramış olduğunu gören II. Humbert, Papalığın kendisine vermiş olduğu yetkiyi kullanarak bölgedeki Hıristiyan hâkim ve senyörlerden asker talebinde bulunmuştu. Nitekim kendilerine gelen böyle bir talebi gündemine alan Venedik Senatosu da, 14 Temmuz 1346'da aldığı bir kararla Eğriboz Balyosuna, Marcus Superancio ve konsilin diğer seçkin üyelerine, Türklere karşı savaşmak üzere, II. Humbert'e silahlı yüz adam göndermeleri için talimat vermişti.¹⁰⁸ Bununla beraber Venedik Senatosu, II.

¹⁰³ ENVERÎ, *Düstürnâme*, s. 63.

¹⁰⁴ FAURE, C., “Le dauphin Humbert II”, s. 512-514.

¹⁰⁵ MÜLLER, G., *Documenti*, s. 115-116.

¹⁰⁶ FAURE, C., “Le dauphin Humbert II”, s. 557-558.

¹⁰⁷ CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM, s. 531-537; MATTHAEI DE GRIFFONIBUS, *Memoriale Historicum*, s. 56.

¹⁰⁸ GIRARDI, F., *Venezia-Senato XXIII*, s. 170 no. 501.

Humbert'in taleplerinden çok daha önce, 22 Şubat 1346'da, Türklere karşı savaşmaları için Riviera (Brescia)'dan silahlı elli adamın İzmir'e gönderilmesi hususunda zaten karar almış bulunuyordu.¹⁰⁹

II. Humbert'in İzmir'de Türklere karşı aldığı önlemler ve faaliyetlerine dair yeterli miktarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak, anonim Roma kroniğine göre, kişisel güvenliğini sağlayan maiyetindeki 30 şövalye ile birlikte İzmir'e gelen II. Humbert, inşa ettiği yüksek surlar, kuleler ve restore ettiği kapılarla liman kesimini kuvvetlendirmiş, Türklerle yaptığı bazı küçük çarpışmalarda az sayıda da olsa esir elde etmiş, Ağustos sıcağının bastırmasıyla birlikte erzak yetersizliğinden dolayı Haçlılar arasında salgın hastalıklar başlayınca, elden ancak bu kadarının gelebileceğini ve yapılacak başka bir şey olmadığını gören II. Humbert, İzmir'den ayrılmıştı.¹¹⁰ Enverî ise, II. Humbert'in Ağustos'ta Umur Bey ile savaşa tutuştuğunu ve bu mücadelesinde başarılı olamayarak, Rodos'a iltica etmek zorunda kaldığını nakletmektedir.¹¹¹

İzmir'deki görevinde başarılı olamadığı anlaşılan II. Humbert, 1346 Eylül'ünde Rodos'a intikal ederek, 1346-1347 kışını Rodos'ta geçirmişti. Rodos'ta iken Papa ile yazışmaya devam eden II. Humbert, Ekim ve Kasım aylarında Avignon'a ulaşan mektuplarında, Aydınogulları ile barış yapılması gerektiğini aksi takdirde Hıristiyanların İzmir'de felakete sürüklenebileceğini yazıyordu. Papa VI. Clemens ise, II. Humbert'e hitaben 28 Kasım'da kaleme aldığı mektuplarında, bu konuda II. Humbert ile aynı fikirde olduğunu, Türklerle barış yapılmasının sadece uygun değil aynı zamanda zaruriyet içerdiğini, zira Avrupa'da devam eden savaşlardan ve finansal sorunlardan dolayı hiç bir kralın Haçlı ordusuna asker verme niyetinde olmadığını, Türklerle yapılacak muhtemel bir barışın güven içerisinde, onurlu bir biçimde ve en fazla 10 yıllık olması gerektiğini, çünkü en geç 10 yıl içerisinde Avrupa'daki savaşın son bulacağını umduğunu ifade ediyordu.¹¹² Papa'nın II. Humbert'e, bu konuşulanların, elçilerinden birine dahi söylenmeden gizli tutulması yönünde

¹⁰⁹ GIRARDI, F., *Venezia-Senato XXIII*, s. 151 no. 437.

¹¹⁰ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 34; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 370; MARCO BATTAGLI, *Marcha*, s. 51.

¹¹¹ Düstürnâme'de II. Humbert'in kuvvetlerinin elli kadirga ve otuz kayık olduğundan söz edilirken (ENVERÎ, *Düstürnâme*, s. 63), Mükrimin H. Yınanç, kadirga sayısını yirmi altı olarak veriyor. Bkz.: YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 70. Düstürnâme savaşın sonucunu şöyle anlatmaktadır: "Anı Paşa soyup etti tavuk/fil gibi gövde ile oldı oyuk; Almış iken Aydın ili çün berat/göçti gitdi güçle buldı necat." Bkz.: ENVERÎ, *Düstürnâme*, s. 65; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 194-203; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 52.

¹¹² FAURE, C., "Le dauphin Humbert II", s. 534-535.

bir de uyarısı vardı.¹¹³ Ancak bu yazışmalardan bir sonuç elde edilememiş ve II. Humbert 1347 Mart'ında Rodos'tan ayrılarak önce Venedik'e, oradan da eşinin vefatı dolayısıyla memleketine dönmüştü.¹¹⁴

VII. Müttetikler Arasındaki Anlaşmazlıklar, Cenovalıların Konumu ve Umur Bey ile Gizli Barış Görüşmeleri, 1346-1347

Haçlı donanmasının İzmir'in liman kesimini zaptı esnasında verilen deniz savaşında donanmasının önemli bir kısmını kaybeden Umur Bey ise, artık denizden gaza akınlarını gerçekleştirecek imkânlardan yoksun kalmıştı. Fakat 17 Ocak 1345'deki zaferin de gösterdiği gibi beyliğin kara orduları hala muazzam bir güç teşkil ediyordu. Bununla birlikte limanın ve kalesinin yeniden ele geçirilme meselesi, Umur Bey'i fazlasıyla meşgul ediyor ve kalenin kuşatılması esnasında harcanan zaman zarfında Ege adaları ve Yunanistan'a yapılacak seferlerden alıkoyuyordu. Düstûrnâme'de yer alan:

“Saruhan Beg geldi Paşa'ya meger/anda söyledi bir iki hoş haber; Didi bu kaleyi kâfir düzdi dam/ta ki bunda cenk idesiz siz mudam; Sizi bu kale akından kıldı men/mancunuğı yak çerüni eyle cem; Kafir illerin yine var yık ve yak/kale dursun sen akına kıl yarak; Mancınığı pes bunlar yaktı oda/ta ki Paşa yine akına gide; Kılmağ ister kafir illeri harab/vire ol Sultan'a Tengri feth-i bab”

şeklinde dizeler Umur Bey'in içine düştüğü durumu özetler mahiyetteydi.¹¹⁵

Ancak, Umur Bey'in kara kuvvetleri, Bizans'taki taht mücadelesinde zor durumda kalan dostu Kantakuzenos'un, kendisinden yardım talep etmesine vesile olacak kadar büyük bir güç unsuru teşkil ediyordu. Kantakuzenos'un yardım talebini geri çevirmeyen Umur Bey, bu kez ordularıyla karadan harekete geçmiş, Saruhan Bey ile olan anlaşmazlıkları ona bir kısım yerleri vererek çözüp, Saruhan Bey'in oğlu Süleyman Bey'i de yanına alarak Karesi topraklarına girmiş, burada Karesioğlu Süleyman Bey kendilerini karşılayarak onlara Çanakkale Boğazı'na kadar eşlik etmişti.¹¹⁶ Çanakkale Boğazı'ndan

¹¹³ SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 209.

¹¹⁴ *CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM*, s. 572.

¹¹⁵ ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 66.

¹¹⁶ ENVERİ, *Düstûrnâme*, s. 66: “Saruhan oğlu Süleyman Beg dahi/bile gider ahretlik ol ahi; Gemileri çün denize itdiler/karadan Begler at ile gittiler; Saruhan iline çün Paşa gelür/Saruhan Beg çok ziyafetler kılır; Karasi oğlu Süleyman Beg dahi/geldü çün Paşa'ya ol idi ki sahi; Çün

Rumeli'ye geçen Umur Bey ve maiyetindekiler, burada Kantakuzenos ile buluşmuşlardı. Bu sırada, 11 Haziran 1345'te Kantakuzenos'un İstanbul'daki rakibi Aleksios Apokaukos'un öldürülmesi Kantakuzenos ve Umur Bey'e daha fazla ümit vererek onların İstanbul üzerine yürümelerine vesile olmuştu. Ancak Saruhanoğlu Süleyman Bey'in İstanbul yakınlarında hummadan hayatını kaybetmesi ve İstanbul'daki Kantakuzenos taraftarlarının ortadan kaldırıldığı haberleri, hem Umur Bey'in hem de Kantakuzenos'un duraksamalarına yol açmıştı. Oğlunun ölümünü Saruhan Bey'in kendisinden bileceğini ve Aydın ülkesini istila edeceğini düşünen Umur Bey, cenazeyi de yanına alarak hemen ülkesine dönmek zorunda kalmıştı.¹¹⁷

Umur Bey'in İzmir'in liman kesimini kaybetmesine rağmen, sahip olduğu güçlü kara ordusuyla, Haçlıları İzmir'de zor durumda bırakması ve savaş ortamının yarattığı güvenlik sorunlarından dolayı bölgede ticaretin sekteye uğraması, Venedik'i, bir kez daha meseleyi diplomatik yollardan ele alıp, çözüme kavuşturma arayışına yönlendirmişti. 1346 yılının başlarında, Girit hükûmetine, yüksek fiyatlardan da olsa, Balat'tan hububat ithal edilmesine izin veren Venedik¹¹⁸, II. Humbert'in 1346 sonbaharında Rodos'ta iken, Papa'ya, Türklerle barış yapılmasını önermesinden ve hatta II. Humbert'in 1346 Haziran'ında İzmir'e gelişinden de önce Umur Bey'e elçiler göndererek, Aydınoğulları ile barış yapmanın yollarını aramıştı. Nitekim Umur Bey'i ziyaret eden Venedikli elçilerin ifadelerine dayanarak, Umur Bey'i, "*Yere oturmuş vaziyette ve sütlaça benzer bir yemek yemekte; ipek işlemeli mor bir kaftan giymiş; altın bir kaşık kullanmakta ve bütün sofrta takımı son derece değerli ve süslü*" diye tanımlayan anonim Roma kroniği, Umur Bey'in, elçileri dinledikten sonra, *Guelfo* ve *Ghibellino* partileri arasındaki rekabet ve çatışma sürdüğü müddetçe Hıristiyanlardan korkmadığını dile getirdiğini yazıyordu.¹¹⁹ Umur Bey'in limanı ve kalesini almak için verdiği mücadeledeki kararlılığını gösteren

---

ziyafet eyledi Paşa'ya ol/göçtiler andan bunlar hep tutdı yol; Boğaz'a varınca yiyüb içdiler/gemiye binüb öteye geçtiler." Ayrıca bkz.: LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 204-217.

¹¹⁷ ENVERÎ, *Düstûrnâme*, s. 67: "*Saruhan oğlu Süleyman Beg ki var/hasta oldu yolda kıldılar karar; geldi Paşa hazreti ki anı göre/hatırını hastalığını sora; Gördi içi tışı tutuşmuş yanar/gah giderdi önü gah gönü tonar; Altı gün hasta olub sonra ölüir/kıldı Paşa zariçün ansız kalur; Açdı baş, saç kesdi Paşa ağlayub/furkat od ile yüreğin tağlayub; Koz ağacından ana tabut ider/ana koydu dönüb andan gider.*"

¹¹⁸ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 54 no. 24: "*Formento misure .III. me' quarta a perpero, a la Palatia va formento mogia .II. a fiorino...*"

¹¹⁹ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 34-35; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 371.

bu cevap, Venedik'in Haçlı ordusundan tamamen ümidini yitirmesine neden olmuş ve Venedik'i bundan böyle büsbütün kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmeye zorlamıştı.

17 Ocak 1345'te alınan hezimet ve akabinde Umur Bey'in şiddetli baskısından ötürü şehrin liman bölgesinde sıkışıp kalınması, İzmir'deki Haçlı kuvvetleri ve Latinler için kısır bir döngünün de başlangıcı olmuştu. Müttetikler, kendi menfaatleri doğrultusunda birbirlerinden bağımsız olarak ve hatta birbirlerine karşı faaliyette bulundukça, Haçlıların İzmir'deki varlığı daha da tehlikeye giriyor; Haçlılar İzmir'de köşeye sıkıştıkça, müttetikler kendi menfaatlerinin derdine düşüyorlardı. Nitekim II. Humbert, 1345 yılının sonlarına doğru Eğriboz'a vardığında, Girit hükûmeti, onu ve ordusunu İzmir'e götürecek gemileri temin etmemek için çeşitli bahaneler bulmaya çalışmış ancak 1346 Mayıs'ında gemileri temin ve tahsis etmeye razı olmuştu.¹²⁰ Anonim Roma kroniği de Venediklilerin İzmir'e erzak ulaşımını engellediğini ve hatta Haçlıları dolandırarak, paralarını çaldıklarını yazıyordu.¹²¹

Haçlı donanmasının İzmir'de ele geçirdiği liman ve kalesinin müdafaasının büyük bir bölümünü üstlenmiş olan Rodos Şövalyeleri ile Venedik arasındaki ilişkiler de 1346-1347 kışı itibarıyla büsbütün kopma noktasına gelmişti. Venedik hükûmetinin ve Venedikli tacirlerin İzmir'deki tavırlarını Haçlı ideolojisine ihanet sayan Rodos Şövalyeleri, daha 1346 yazında Venedik kadırgalarının İzmir limanına girmesini engellemişler ve hatta Türklere erzak ve silah temininde bile bulunmuşlardı.¹²² İzmir'de Venedikli tacirlere yeni gümrük vergileri getiren Rodos Şövalyeleri'nin bu tarz hareketleri, Girit hükûmeti ile de aralarının açılmasına neden olmuştu. Girit hükûmeti durumu protesto etmek için Rodos'a bir elçi göndermiş fakat elçi 3 Şubat 1347'de tatmin edicilikten uzak bir cevap ile Kandiye'ye dönünce Girit hükûmeti, Rodos

¹²⁰ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia*, s. 48-50 no. 88-91, 54-55 no. 98.

¹²¹ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 34; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 370: “*Intanto alle Esmirre iogne lo granne puopolo. Tutto die le nave de Veneziani questa iente portavano. Quanta moneta guadagnavano quelle navi! Quanto scorticavano! De uno vile bagattino non facevano cortesia*”.

¹²² ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 34; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 371; ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 73 no. 36: “*Lo mastro dello spidale de Rodi vetava chelle navi de Veneziani non venissino, anche mamava lo federo elie arme alli Turchi.*” Ayrıca bkz. LUTTRELL, A., “The Hospitallers of Rhodes”, s. 92 n. 43; ZACHARIADOU, E. A., “MIA □□□□□□□□□□□□ SYN□□□□ □□Y □□□□□□ AÎDHNO□□□Y”, *Byzantinische Zeitschrift* 55, (1962), s. 265.

ile olan bütün ticarî ilişkileri dondurmak zorunda kalmıştı.¹²³ Nitekim tüccar Franciescho Bartolomei ve tüccar Vannino Fecini, Kandiye'den Venedik'teki tüccar Pignol Zucchello'ya yazdıkları 16 Mayıs 1347 tarihli mektupta, Rodos yolunun Giritli tüccarlara kapalı olduğundan bahsediyorlardı.¹²⁴

Haçlı Donanma İttifakında yer almayan Cenovalılar ise bu dönemde Türkler ile resmen ittifak yapmamış olmalarına rağmen, Haçlılara çeşitli zorluklar çıkartmalarından dolayı adeta Türklerin en büyük yardımcıları rolünü oynuyorlardı. Nitekim daha Haçlı donanması Eğriboz'da toplanıp, harekete geçtiği andan itibaren Papalık kadırgalarının kaptanı ve Sakız Adası'nın eski hâkimi Cenovalı Martino Zaccaria, emrindeki kadırgalarla adayı ele geçirmeyi düşünmüştü. Venedik'in, Bizans İmparatorunu, Martino Zaccaria'nın bu niyetinden haberdar ederek, adayı korumak için önlemler alması hususunda uyarması ve Papa'nın da, Haçlı donanmasının komutanı Henri de Asti'ye, emirlerine aykırı hareket etmesi durumunda Martino Zaccaria'yı görevden alma yetkisi tanıması, Haçlılar arasındaki anlaşmazlıkların da habercisiydi.¹²⁵ Martino Zaccaria'nın 17 Ocak 1345'teki savaşta hayatını kaybetmesi, Sakız Adası'nı elinde bulunduran Bizans İmparatorluğu açısından tehlikenin bir süreliğine geçmesi anlamına geliyordu. Görüldüğü üzere öteden beri kaybettikleri Sakız ve Foça'yı yeniden ele geçirmenin planlarını yapan Cenovalılar, Haçlı seferinin yol açtığı karışıklığın böyle bir hareket için iyi bir zemin oluşturduğuna kanaat getirerek, Amiral Simone Vignoso komutasında 29 kadırgalık bir donanma ile harekete geçmişlerdi. Humbert komutasındaki Haçlı kuvvetlerinden önce adaya ulaşan Cenovalılar, bir haftalık bir kuşatmanın ardından 12 Eylül'de adayı tamamen ele geçirmişlerdi.¹²⁶ Simone Vignoso komutasındaki Cenovalı kuvvetlerin, 17 Eylül'de Eski Foça'yı ve 20 Eylül'de de Yeni Foça'yı zapt etmeleriyle, Haçlı ordularına yeni komutan olarak atanan II. Humbert'in ve aynı zamanda onu destekleyen Venediklilerin Sakız Adası'nı ele geçirme hayalleri de sona ermiş oluyordu.¹²⁷

¹²³ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia*, s. 79-80 no. 145, 146, 147.

¹²⁴ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 73 no. 36: "ch'el viaggio di Rodi é serato".

¹²⁵ GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 37; THIRIET, F., *Régestes*, s. 55-56 no.171; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 187.

¹²⁶ MILLER, W., "The Genoese in Chios, 1346-1566", *The English Historical Review*, vol. 30, n. 119 (Temmuz 1915), s. 420; HEYD, W., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: E. Z. Karal, TTK Yay., Ankara 2000, s. 552.

¹²⁷ HEYD, W., *Yakın Doğu*, s. 552-553; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 48; DELİLBAŞI, M., "Aydınöğlü Hızır Bey'e Ait Bir Ahidnâme Taslağı", *CIEPO XIV*.

II. Humbert, Cenovalıların bu harekâtından önce Sakız Adası'nı İzmir'deki Türklere karşı yapılacak operasyonlarda bir üs olarak kullanmayı planlamıştı. Rodos'ta iken İmparatoriçe Anna ile bu hususta yazışmalarda bulunmuş ancak Papa tarafından bu hususta herhangi bir teşebbüste bulunması yasaklanmıştı.¹²⁸ Tüccar Franciescho Bartolomei'nin 7 Ekim 1346'da Kandiye'den Venedik'teki tüccar Pignol Zucchello'ya yazdığı bir mektuptan anlaşıldığına göre Sakız Adası'nı ele geçirmekle yetinmeyen Cenovalılar, bu fetihlerinin ardından Bozcaada (Tenedos) ve Midilli (Lesbos) adalarına da saldırı düzenleme hazırlıklarına başlamışlar fakat bu sırada denizlerde meydana gelen fırtınalar yüzünden Sakız'a dönmek zorunda kalmışlardı.¹²⁹

Haçlılara karşısındaki askerî gücünden kaynaklanan üstünlüğünü, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklardan da yararlanarak, diplomatik yollarla daha da genişletmek isteyen Aydınogulları, bu amaçla 1346 yılında bazı teşebbüslerde bulunmuşlardı. Her ne kadar doğruluğu kanıtlanamamış olsa da 1346 yılı başlarında, Umur Bey ve kardeşleri tarafından yazılıp, Papa VI. Clemens'e gönderildiği iddia edilen bir mektup, bu teşebbüslerden biri olarak değerlendirilmektedir. Mektupta, Papa'nın Türklere karşı savaşmaları için Haçlı askerlerini göndermekte hata ettiğini yazan Umur Bey, Truvalıların soyundan gelen Türklerin, Latinlerin ataları olarak –Venedikliler hariç– bütün Hıristiyanlarla dost olduğunu, Hıristiyanların kanının dökülmesinden veya Kutsal Toprakların işgal edilmesinden kendilerinin sorumlu olmadığını, Türklerin de İsa'yı peygamber olarak kabul ettiğinden dîni bir saik ile Türklere karşı savaşılmayacağını, sorunların asıl kaynağının, Türklere ait olan Girit ve diğer adaları haksız bir biçimde işgal eden ve Papa hazretlerini, Türklerin korsanlık yaptığı ve adalara akınlar düzenlediği hikâyeleriyle aldatan Venedikliler olduğunu ifade ediyordu.¹³⁰ Kuvvetli bir ihtimal bu mektup, İzmir

---

Sempozyumu, (Çeşme 18-22 Eylül 2000), Ankara 2004, s. 102; SOUCEK, S., "Sakız", *EI.*², c. VIII, (1995), s. 890; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 196, 200.

¹²⁸ MILLER, T. S., *The History of John Cantacuzenus (Book IV): Text, Translation and Commentary*, Washington 1975, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), s. 253. Bu hususta, İmparatoriçe Anna ile II. Humbert arasındaki görüşmeler, II. Humbert'in daha Eğriboz'da bulunduğu esnada başlamış olabilir. Bkz.: HEYD, W. *Yakın Doğu*, s. 551.

¹²⁹ ZUCHELLO, P., *Lettere*, s. 69 no. 34: "Si come per altra lettera v'o scritto e Gienovesi si anno auto Chio per patti e si anno auto Foglia la Vecchia per bataglia e si anno auto Foglia Nuova per patti, e andavano per pigliare Tenedo e Mitelino e quand'egli adavano si lo colse uno tempo per lo quale e' tornaro a Chio..."

¹³⁰ GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 172-174. Mektubun, Floransalı banker, diplomat ve kronikçi Giovanni Villani tarafından XIV. yüzyılda kaleme alınmış İtalyanca tercümesi için bkz.: VILLANI, G., *Cronica*, Tomo VIII, Firenze 1823, s. CXIV-CXVIII; VILLANI, G., *Croniche*

üzerine gerçekleştirilen Haçlı Seferine başından beri karşı çıkan ve bu seferi Venediklilerin sömürgecilik hırslının bir unsuru olarak gören Cenovalılar tarafından yazdırılmış olsa da Türklerin durumuna ilişkin mektupta öne sürülen deliller, seferin dayandığı dînî gerekçeleri geçersiz kılıyor ve her şeyin farkında olan Türklerin, müttefikler arasındaki anlaşmazlıklardan yararlanmak için her yolu denediklerini gösteriyordu.¹³¹

1346 yılına tarihlenen Aydınoglu Hızır Bey'e ait Grekçe yazılmış bir ahidnâme taslağı da, Aydınogulları'nın bu sırada, taslakta söz konusu tarafın kimin olduğu belirtilmeyen, bazı devletlerle antlaşma yapma girişiminde bulunduğunu göstermektedir. Araştırmacılar tarafından söz konusu karşı tarafın Rodos Şövalyeleri veya Sakız'daki Cenovalılar olabileceği ileri sürülmüşse de bu durum tam olarak açıklığa kavuşturulmuş değildir.¹³² Ancak ahidnâmede sözü edilen karşı tarafın Rodos Şövalyeleri olma ihtimali yüksektir. Nitekim Haçlı Donanma İttifakı adına Papa ile Hızır Bey arasında yapılan 18 Ağustos 1348 tarihli antlaşmanın yirminci maddesinde Hızır Bey, evvelce Rodos Şövalyeleriyle yaptıkları antlaşmanın bütün maddelerini tasdik, te'kid ve idame eyleyeceği taahhüdünde bulunmaktadır.¹³³ Diğer taraftan bu sırada Venedik ile ihtilafa düşen Rodos Şövalyelerinin Türklerle yakınlaşma politikası güttüğü ve hatta bu politika çerçevesinde Türklere silah temininde buldukları da bilinmektedir. Ayrıca yukarıda Umur Bey'e karşı mücadelesinde başarısız olarak Rodos'a iltica ettiğinden ve buradan Türkler ile antlaşma yapılması hususunda Papa ile mektuplaştığından bahsettiğimiz II. Humbert'in bu çabalarını da yine bu çerçevede ele aldığımızda durum biraz daha açıklığa kavuşmaktadır.

Storiche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani. A Miglior Lezione Ridotte coll'Aiuto, vol. IV, Milano 1848, s. 260-262. Mektuptan, 1295-1385 yılları arasındaki olayları kaydeden Ser Baldo Branchi'nin *Cronache Malatestiane* adlı kroniğinde de bahsedilmektedir. Bkz.: *CRONACHE MALATESTIANE. Dei Secoli XIV e XV, aa. 1295-1385 e 1416-1452*, a cura di Aldo Francesco Massera, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XV, Bölüm: II, ed. L. A. Muratori, Bologna 1922, s. 161.

¹³¹ HOUSLEY, N., *The Avignon Papacy*, s. 232.

¹³² ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 53 ve antlaşmanın Yunanca orjinal metni için bkz. ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 201-204; LUTTRELL, A., "The Hospitallers of Rhodes", s. 92; DELİLBAŞI, M., "Aydınoglu", s. 104. Antlaşmanın Türkçe çevirisi için bkz.: DELİLBAŞI, M., "Aydınoglu", s. 98-101.

¹³³ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 317 no. 168; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 209 (1348A, m. 20): "Item promittimus atque iuramus habere et tenere firma et rata omnia capitula et conuentiones, quas habernus in ueteri sacramentali cum Hospitale..."

VIII. Resmî Barış Görüşmeleri ve Umur Bey'in Şehadeti, 1347-1348

Umur Bey, bir taraftan Haçlıların elindeki limanı ve kalesini kuşatma altında tutarken diğer taraftan da gâzilerini dostu Kantakuzenos'un hizmetine göndererek, bölgede hâlâ daha önemli bir aktör olduğunu gösteriyordu. Diğer taraftan, Saruhan Bey'in 1345'te oğlu Süleyman Bey'i Umur Bey'in Kantakuzenos'a yardım seferinde kaybetmesi, iki beylik arasında kısa süreli bir anlaşmazlığın yaşanmasına sebep olmuştu. Saruhan Bey'in, Bizans iç savaşı esnasında, Kantakuzenos'a karşı İmparatoriçe Anna'nın yardım taleplerine cevap vererek ona 6.000 kişilik bir kuvvet göndermesi, dengelerin yeniden kurulduğunun ve bu anlaşmazlığın varlığının bir kanıtı idi. Ancak bu kuvvetlerin içinde, Kantakuzenos'a yardım etme emri almış olan iki bin kişilik Aydınoğulları kuvvetinin mevcudiyeti de, Umur Bey'in hâlâ Bizans iç savaşında etkin bir rol oynadığı anlamına geliyordu. Eserinde, 1346 yılının Haziran-Temmuz aylarında meydana gelen bu olayı anlatan Kantakuzenos, İmparatoriçe Anna'ya yardıma gelen altı bin kişilik Aydın ve Saruhan kuvvetlerinin İstanbul'da İmparatoriçe'den para ve hediye aldıktan sonra Trakya'da kendi tarafına geçtiklerini kaydediyordu.¹³⁴

Aydın ve Saruhan kuvvetlerinin karadaki müşterek hareketleri denizlerde de vuku buluyordu. Kaynaklar, 24 Haziran 1347'de Bozcaada açıklarında Aydın ve Saruhan Beylikleri'nin 118 küçük gemiden oluşan bir donanmasının, Haçlı donanması tarafından bozguna uğratıldığını ve adada mahsur kalan 5.000 Türkün Hıristiyanların eline esir düştüğünü kaydediyorlardı.¹³⁵ Umur Bey'in, ilk Osmanlı vekayinâmelerinde belirtildiği üzere bu sırada Rumeli'ye geçmiş

---

¹³⁴ YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 72-73; OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, s. 479; EMECEN, F., *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003, s. 111, 118.

¹³⁵ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia*, s. 89 no. 164-165. Düstürnâme'nin ve Bizans kaynaklarının bahsetmedikleri bu olayı Batı kaynakları kaydetmiştir. Bunlardan Verto, Hıristiyan filosunun limanlarda bulunduğu zannına düşen Türklerin adaya ihraç hareketi yaptıklarını, fakat Hıristiyan donanmasının yetiştiğini ve Türk donanmasını birdenbire basdırarak bir kısmını batırıldığını, gemilerde bulunan Türk askerlerinin iltica edecek bir yer aramak üzere gemilerini bırakıp adaya çıktıklarını ve bilakis adada bulunanların da gemilerine binmek için sahile koştuklarını; bu emsalsiz karışıklıktan istifade eden Ehl-i Salıp (Haçlı) donanmasının irili ufaklı yüz on sekiz mücehhez Türk gemisini zapt etmeye muvaffak olduğunu; mamafih otuz iki kadar Türk gemisinin muharebeye karışmadan kaçmaya fırsat bulabildiğini; Hıristiyanların bundan sonra karaya çıkarak adayı zapt ve beş bin kadar esir aldıklarını nakletmektedir. Bkz.: YINANÇ, M. H., *Medhal*, s. 74; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 202, 229 ; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 53.

olan Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa ile görüşmüş olması da ancak bu olay vesilesi ile mümkündür.¹³⁶

Haçlı donanmasının Bozcaada açıklarında kazandığı bu zafere rağmen, Haçlıların İzmir'in savunmasında karşılaştıkları sorunlara gün geçtikçe artıyordu. Bu sorunlara, 1347 yılında ortaya çıkan ve her tarafı kasıp kavuran veba salgının eklenmesi, İzmir'de Haçlıları çok zor bir duruma düşürmüştü. Nitekim anonim Roma kroniğinde, zaten Umur Bey'in kuşatması altında çok zor bir durumda bulunan binlerce Hıristiyanın, yaşanan kıtlıktan dolayı yakalandıkları hastalıktan kurtulamayarak adeta “*koyun gibi can vermekte*” oldukları ve hayatta kalan Hıristiyan ahalinin büyük bir kısmının da neleri var neleri yoksa satıp paraya çevirerek, bindikleri Venedik gemileriyle şehirden ayrıldıklarından, kentin nüfusunun büyük oranda azaldığından bahsediliyordu.¹³⁷

17 Ocak 1345'te Haçlı kuvvetlerine karşı Türklerin elde ettiği büyük zaferin ardından meydana gelen gelişmeler (Haçlı ordularının yeni komutanı olarak atanan II. Humbert'in büyük oranda başarısızlıkla sonuçlanan Haçlı Seferi girişimi, en başından itibaren bölgedeki ticarî çıkarlarını korumak için Haçlı Donanma İttifakında yer alan Venedik'in, Umur Bey ile gizliden gizliye yürüttüğü barış görüşmeleri, müttefiklerin kendi aralarındaki anlaşmazlıklar, Cenovalıların Sakız Adası ve Ege kıyılarındaki askerî başarıları ve son olarak bölgede önemli miktarda nüfus kaybına yol açan veba salgını), Haçlı Donanma İttifakının başmimarı Papa VI. Clemens'i, resmen Umur Bey ile bir antlaşma yapılması için İzmir'de görüşmelere geçilmesine izin vermek zorunda bırakmıştı. Görüşmelere Aydınoğulları adına Ulubey Umur Bey ve Ayasuluğ Emiri kardeşi Hızır Bey, müttefikler adına da Papa'yı temsilen İzmir Piskoposluk kurulu üyesi Eğribozlu rahip Bartholomeo de Tomari ile Girit

---

¹³⁶ Bunlardan Oruç Bey Tarihi'nde “*Ol vakit El Beğlerinden Aydın Bey'in oğlunun oğlu Gazi Umur Bey deniz yüzünde gemilerle gaziler ile gaza ederdî. Evliyâlığı zahir olmuş er idi. Süleyman Paşa Bolayır'ı aldıkta Gazi Umur Bey beraberdi. Süleyman Paşa'ya 'Paşa Sultan! Şimdiden sonra artık Anadolu'ya geçmeye sana izin yoktur' dedi*” şeklinde yer alan ifade Batı kaynaklarında, bir önceki dipnotta anlatılan savaşta kaçıp kurtulan Türk gemilerinden bahsedilen kısım ile birleştirilir ve bu kadar büyük bir Türk donanmasına ancak bizzat hükümdarın komuta etmesi lâzım geldiği düşünülürse, Umur Bey'in kaçmayı başaran Türk gemilerinde bulunduğu, Gelibolu'ya iltica edip o sırada Rumeli'ye geçmiş olan Süleyman Paşa ile görüştüğü anlaşılır. Bkz.: ORUÇ BEY (Edirneli), *Oruç Bey Tarihi*, haz. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi, Tarihsiz, s. 38.

¹³⁷ ANONIMO ROMANO, *Cronica*, cap. XIII s. 34; *HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA*, cap. XIII s. 371.

Arşöveki Francois'ın temsilcileri Dragonet de Joyeuse katılmışlardı. İzmir'deki bu görüşmeler sonucunda, başta Venedikliler olmak üzere Latinlere Aydınöğulları ülkesinde ticaret ile ilgili bazı kolaylıklar ve ayrıcalıklar tanıyan, buna karşılık olarak da İzmir limanındaki istihkâmların boşaltılıp Umur Bey'e teslimini öngören bir antlaşma taslağı hazırlanmıştı. Antlaşma metni Papa VI. Clemens'in onayına sunulmuş ancak Papa, 5 Şubat 1348'de kaleme aldığı mektupta, İzmir'deki liman kalesinin tesliminin Hıristiyan âleminin büyük hoşnutsuzluğuna sebep olacağını bildirerek, antlaşma taslağını onaylamaktan imtina etmişti.¹³⁸ Hatta daha görüşmeler esnasında müttefikler arasında bazı ihtilaflar da yaşanmıştı. Papa'nın Türklere ile müzakerelere başlanmasına izin verdiği haberini alan Rodos Şövalyelerinin Sahib-i Âzamı, Nisan 1347'de İzmir'deki Rodos kadirğaları komutanına, İzmir'in savunması hususunda herhangi bir sorumluluk üstlenmemesini emretmişti.¹³⁹

İzmir limanı ve kalesinin statüsüne dair Papa ile Aydınöğulları arasında yürütölen müzakerelerin uzaması ve tarafların üzerinde mutabık kalacakları bir anlaşma metninin kaleme alınamaması, bir başka deyişle, İzmir meselesinin çözümü için denenen barış yollarının tıkanması, öteden beri meseleyi savaş yoluyla çözme taraftarı olan Umur Bey'in harekete geçmesine sebep olmuştu. 1348 Mayıs'ında büyük bir kuvvet ve kararlılıkla limanı ve kalesini kuşatma altına alan Umur Bey, bu teşebbüsünde başarılı olamadığı gibi, ordusunun en ön saflarında savaşırken, kaleden atılan bir okun alınına isabet etmesiyle hayatını da kaybetmişti. Enverî'nin, Umur Bey'i ve savaşlarını konu alan destansı manzum eseri Düstürnâme'de, Umur Bey'in son anları, şu dizelerle ifade edilmiştir:

*“Çaldı tokadı kılıç elde tutar / kılıç ol ağacın içine batar; Dir ki bu kaleyi bugün ya alam / almaz isem ya şehit olup ölem; Bunu dirken döndi nagah bir Frenk / urdı okıyla alın hatem oldu cenk; Aktarılub ol dem ol kuh-i giran / getirub ol dem şehadet virdi can; Hak anın duasın kıldı müstecab / iki âlemde bulur ol feth-i bab.”*¹⁴⁰

Bizanlı tarihçi Dukas ise, Umur Bey'in İzmir'e geldiği zaman şehrin Haçlılar ile dolu olduğunu görünce çok muzdarip olduğunu; kendi kendine “ya kaleyi zapt etmeliyim ve yahut ölmeliyim” diyerek harbin kazanılması için her türlü tedbiri alıp harbe başladığını; nihayetinde kale duvarlarına merdiven

¹³⁸ GAY, J., *Le Pape Clement VI*, s. 86; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 214; HOUSLEY, N., *The Avignon Papacy*, s. 257.

¹³⁹ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 224-229; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 54-55; LUTTRELL, A., “The Hospitallers of Rhodes”, s. 92.

¹⁴⁰ ENVERÎ, *Düstürnâme*, s. 70.

dayayarak merdivenlerden yukarı çıkmaya başladığını; duvarın en yüksek yerine çıkmak için daha ne kadar mesafe kaldığını görmek üzere miğferini biraz yukarıya kaldırdığı sırada atılan bir okun alınına isabet ederek, iki kaşı arasına girdiğini; hendeğin içine düşen Umur Bey'in istediği şanlı ölüme kavuştuğunu ve askerlerinin cesedi alarak İzmir şehrine naklettiğini yazmıştır.¹⁴¹ 1331-1333 yılları arasında Anadolu'yu ziyareti esnasında tanıştığı ve "cihat ehlerinden bir yiğit" olarak tanımladığı Umur Bey'i cömertliği ve cesaretiyle anan Orta Çağ'ın en büyük seyyahı İbn Battûta, 29 yıllık dünya seyahatinin 1356 yılında yazıya geçirildiği ve *Rihle* adıyla bilinen eserinde, Umur Bey'in İzmir'de Hıristiyanlara karşı verdiği savaş esnasında şehit düştüğünden bahsetmektedir.¹⁴² Umur Bey'in şehit düştüğü haberinin, İslam dünyasının Batı'daki en uç sınırı olan Fas'ta dahi yankı bulmuş olması, geçmiş yüzyıllarda pek çok defa görüldüğü üzere Hıristiyan ve Müslüman dünyalarının bir kez daha karşı karşıya geldiği 1344 tarihli İzmir Haçlı Seferi'ne atfedilen önemi de göstermektedir.

IX. Hızır Bey ile Antlaşma, 18 Ağustos 1348

Umur Bey'in şehadet haberi, başta Papa VI. Clemens olmak üzere Haçlı Donanma İttifakının diğer müttetikleri tarafından sevinçle karşılanmıştı. Çünkü Umur Bey gibi kuvvetli bir düşmanın bertaraf edilmesi, İzmir limanına sıkışıp kalmış olan Haçlıların nefes almasını sağlamış ve aynı zamanda, Haçlılara, mevcut durumu kendi lehlerine çevirmek için önemli bir fırsat sunmuştu. Bu fırsatı kaçırmak istemeyen Papa VI. Clemens, Umur Bey'in yerine geçen ve İttifak ile antlaşmaya varılması hususunda daha olumlu bir yaklaşım sergileyen kardeşi Hızır Bey ile müzakereleri devam ettirme kararı almıştı. Papa'nın amacı, Hıristiyanlar lehine daha onurlu ve kabul edilebilir ve kesin surette limanın ve kalesinin Türklere teslimini içermeyen bir antlaşmanın yapılmasını

¹⁴¹ DUKAS, *Bizans Tarihi*, s. 16-17; DOUKAS, *Tarih*, s. 22-23; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 227-229 ; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 215. Gregoras ise, Umur Bey hayatını kaybettiğinde Kantakuzenos'un, gerçek bir dostu yitirmiş olmanın yasını tuttuğunu kaydetmektedir. Bkz.: NICOL, D. M., *The Last Centuries*, s. 203.

¹⁴² İBN BATTÛTA, *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, Cilt: 1, YKY, İstanbul 2004, s. 426: "Ömer Bek, dindar olduğu kadar cömerttir de. Bir o kadar da cihat ehlidir; yiğittir, cesurdur! [Bizim sonradan duyduğumuza göre] gazâ için kurduğu donanmayla İstanbul kapılarına dek akanlar yapmakta imiş. Topladığı ganimeti rahatça dağıtır, tekrar gazâ niyetiyle denize açılmış... Onun saldırılarından yılan Rumlar sonunda Papaya başvururlar. Böylece Papa Cenovalılara ve Frenklere emir verir; 'Savaşa katılın!' diye. Roma'dan da ayrı bir ordu toplanarak gemilere bindirilir. Bir gece vakti denizden gelirler, limana baskan yaparlar, şehri ele geçirirler. Ömer Bek kaleden inerek şehri kurtarmaya çalışırsa da askerlerin çoğuyla birlikte şehit düşer. Hıristiyanlar bu fırsat sayesinde bir aralık Yezmir'i ele geçirmişlerse de kale gayet sarp ve sağlam olduğu için saldırılara dayanır, düşmez."

sağlamaktı. Hızır Bey ise, askerlerin gözünde bir kahraman olan ağabeyi Umur Bey'in şehit edilmesinden sonra, Haçlılar karşısındaki avantajın yitirilmesiyle Beyliğin içine düştüğü zor durum karşısında zaman kazanmanın yollarını arıyordu. Hızır Bey'in amacı, İttifak ile müzakerelerin devam ettirilmesi ve bu zaman zarfında da Beyliğin yeniden eski askerî gücüne kavuşturulmasını sağlamaktı.

Nihayet, müzakereler, 18 Ağustos 1348 tarihinde, Haçlı Donanma İttifakı adına Papalık elçileri Bartholomeo de Tomari ve Dragonet de Joyeuse ile Hızır Bey arasında geçici bir antlaşmaya varılmasıyla sonuçlanmıştı.¹⁴³ Aydınogulları açısından son derece ağır şartlar ihtiva eden bu geçici antlaşma gereği Hızır Bey, Ayasuluğ'un ve Aydın Emareti dâhilindeki diğer iskelelerin gümrük rüsumunun yarısını Hıristiyan müttefiklere terk etmeyi; bir ay zarfında savaş gemilerini silahtan arındırarak, karaya çekmeyi ve hatta Papa tarafından talep edilirse yakmaya hazır bulunduğunu; Türklerin Latinlere karşı yapacakları korsanlık hareketlerini ortadan kaldıracığını; kazaya uğrayan Hıristiyan gemilerini kurtarmak için tebaasını mecbur kılacağını ve kurtardığı gemiler üzerinde hiçbir hak talep etmeyerek geri vereceğini; Latinler ile savaşta olan diğer Türk beylerine veya Roma Kilisesi'ne âsi olan Hıristiyan hükûmetlerine hiçbir şekilde yardımda bulunmayacağını; mevcut gümrük resmini ve alınan vergileri arttırmayacağını vaad ve taahhüt ediyordu.¹⁴⁴

Bununla beraber söz konusu geçici antlaşmanın yürürlüğe girmesi için Papa VI. Clemens'in antlaşmayı onaylaması gerekiyordu Bunun için, Hızır Bey'in elçisi Essedin (İzzeddin) Balaban, Sakız'daki Zaccaria ailesinin bir üyesi olma ihtimali bulunan Cenovalı Ottaviano Zaccaria ile birlikte 1348 Eylül'ünden sonra Avignon'a varmıştı. Avignon'da altı ay kadar antlaşma metni üzerinde görüşmelerde bulunulmuş ve neticede Papa antlaşmayı onaylamayı reddetmişti. Bu da antlaşmanın ancak Hızır Bey'in elçilerinin Papalık sarayından geri dönene kadar yürürlükte kaldığını gösteriyordu.¹⁴⁵ Nitekim

¹⁴³ Antlaşmanın Latince orjinal metni için bkz.: THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 313-317 no. 168; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 205-210; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 162 no. 239.

¹⁴⁴ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 313-317 no. 168; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 162 no. 239.

¹⁴⁵ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 232 ; SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant*, s. 217; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 55-56; LUTTRELL, A., "The Hospitallers of Rhodes", s. 93. Hızır Bey'in elçisi Essedin (İzzeddin) Balaban, el-Ömeri'ye Beylikler hakkında bilgi veren Cenovalı Balaban ile aynı kişi olmalıdır. Bkz.: İNALCIK, H., "Turcoman Maritime Principalities", s. 200 n. 74.

müzakerelerde, Papa'nın antlaşmayı onaylamaması ihtimali de göz önünde bulundurularak, antlaşmanın geçerli olacağı zaman aralığı dahi tespit edilmişti. 18 Ağustos 1348 tarihli bu antlaşmanın muhtelif maddelerinde ifade edildiği üzere, Hızır Bey'in antlaşmada bulunduğu taahhütleri ancak Beyliğin elçilerinin Papalık nezdinden geri dönüşleri süresince yerine getirmekle mükellef olacağı kararlaştırılmıştı.¹⁴⁶ Bu da 18 Ağustos 1348 tarihli bu geçici antlaşmanın gerçekte sadece kısa süreli bir ateşkes olduğu anlamına geliyordu.

Papa'nın geçici antlaşmaya onay vermemesinin sebeplerinden birisi ve belki de en önemlisi, bu esnada müttefikler arasında yaşanan anlaşmazlıkların birlikte hareket etmeyi güçleştirmesiydi. Zira müttefikler arasındaki ihtilaf, Hızır Bey'in elçilik heyetinin Avignon'daki görüşmeleri sırasında da su yüzüne çıkmıştı. Bu görüşmelerden ve varılan geçici antlaşmadan kendisinin haberdar edilmemesine içerleyen Venedikliler, Haziran 1349'da, Papa'ya ve onun kardeşi Kardinal Hughes Roger'e birer protesto mektubu göndermişlerdi. Bu mektuplarda kendilerinin katılmadığı görüşmelerde (bununla İzmir'de yapılmış olan görüşmeler kastedilmektedir) yapılan antlaşmayı tanımayacaklarını belirten Venedikliler, Aydınoğulları'nın pek çok güçlü Türk komşularının bulunduğunu ve sadece Aydınoğulları ile yapılan bir barışın yeterli olamayacağını; bundan başka Türklerin yeniden akınlarına başladıklarını ve Eğriboz ile Girit adalarını tehdit ettiklerini yazıyorlardı.¹⁴⁷ İttifakı oluşturan devletler arasındaki görüş ayrılıklarını ortadan kaldırmaya çalışan Papa ise bir taraftan 1 Temmuz 1349'da Hızır Bey'e yazdığı ve Avignon'u terkeden Türk elçilik heyeti ile gönderdiği mektupta, antlaşma metnini Venedik Cumhuriyeti ve Kıbrıs Krallığı ile de gözden geçirmek zorunda olduğunu belirtirken diğer taraftan da Kıbrıs ve Venedik'ten gelen elçileri kabul ederek, onlara, Türklere karşı yeniden harekete geçmek için hazırlıklara başlamalarını söylüyordu.

Venedik'in bölgedeki ticarî ve ekonomik çıkarları, her ne kadar Türklerle mücadeleyi devam ettirmeyi gerektirse de, yaşanan ekonomik ve mali sıkıntılardan dolayı Papa VI. Clemens'in, Aydınoğulları ile barış yaparak, savaşa son vermeyi arzulamaktan başka çaresinin olmadığı görülüyordu.

---

¹⁴⁶ THOMAS, G. M., *Diplomatium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 314 no. 168; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 205 (1348A, m. 2): “*Igitur mittimus ad suam sanctam presentiam nostros ambaxatores cum plena commissione nostra et presens nostrum sacramentale cum infrascriptis capitulis et conuentionibus, promittendo omnia inuiolabiliter tenere et obseruare, donec nostri ambaxatores redient de curia romana ad nos*”.

¹⁴⁷ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 232-233 ; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 56.

Türklere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü

Nitekim Papa'nın, Venedik Doju Andrea Dandolo'nun 18 Ağustos 1348 tarihli ateşkes antlaşmasıyla ilgili olarak şikayet ve itirazlarını dile getirdiği mektubuna cevaben kaleme aldığı 5 Ekim 1349 tarihli mektubu, tüm bu çabaların aksine, bu sırada Papalığın maddi-manevi ne kadar güç bir durumda olduğunu gözler önüne seriyordu. Papa, savaşa devam edilmesinden yana tavır takınan Venedik Doju'na hitaben yazdığı bu mektubunda, Andrea Dandolo'dan Hızır Bey ile yapılan ateşkesin yürürlükte bulunacağı müddet zarfında tebaasından olan kimselerin Hızır Bey ve tebaasına karşı hiçbir harp hareketinde bulunmamalarını ve onların sükûnunu bozmamalarını tavsiye ve rica eyledikten sonra sözlerine şöyle devam ediyordu:

“Bilâhere yukarıda yazılı olduğu veçhile mütarekeleri kabul etmek mi gerektiği yoksa kabul etmeyip harb etmek mi gerektiği hakkında meclis halinde toplanıp uzun uzadıya müzakere eyleriz. Şayet harb etmeye karar verirsek böyle bir harbi idare etmek için gerekecek kaynakların nereden alınacağını da tespit etmek lazım gelecektir; zira sakınılmayan her türlü masrafların yükü altında inanılmayacak derecede bir sıkıntı ve darlık içindeyiz ve tarafımızdan nakden bir yardımda bulunmaya imkân yoktur”.¹⁴⁸

İttifak donanmasının her geçen gün artan maliyeti, müttefikler arasındaki çekişmeler, savaş ortamından dolayı bölgedeki ticaretin kesintiye uğramış olması ve “Kara Ölüm” olarak adlandırılan vebanın 1348 yılına doğru bölgeye ulaşarak, yüksek oranda ölümlere sebebiyet vermesi, Papa VI. Clemens'i, Umur Bey'in şehadetinden sonra askerî faaliyetlerini kısmen durduran Aydınoğulları ile savaşı sürdürmek bir yana en kısa sürede barışı tesis etmek için hareket geçmeye zorlamıştı. Papa'nın, Venedik Doju'na hitaben kaleme aldığı 5 Ekim 1349 tarihli söz konusu mektup, aslında bütün bu gerçeklerin ifadesinden başka bir şey değildi.

X. Haçlı Donanma İttifakının Dağılışı, 1348-1351

Aydınoğulları ile Haçlı Donanma İttifakı adına Papalık elçileri arasında yapılan 18 Ağustos 1348 tarihli geçici antlaşmaya ek olarak, aynı gün özellikle ticaret ile ilgili meseleleri ele alan bir antlaşma daha yapılmıştı. Bu antlaşma gereğince her iki tarafın tüccar ve denizcilerinin karşılıklı olarak birbirlerinin arazi ve sularında mevcut yasalara uymak koşuluyla serbestçe ticaret yapabilecekleri, tüccarların haksızlığa uğramaları durumunda zararlarının tazmin edileceği ve suçluların bulunup cezalandırılacağı, karşı taraf arazi ve sularında ölen tüccarların mallarının korunup iade edileceği, her iki tarafın da

¹⁴⁸ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum*, c. I, s. 346 no. 172.

birbirlerine karşı taarruzda bulunmayacakları şayet böyle bir şey vukubulursa bunu yapanların tespit edilip şiddetle cezalandırılacakları, kaçan kölelerin beraberinde getirdikleri ve kendilerine ait olmayan şeylerle birlikte iade edilecekleri aksi takdirde on beş altın florin ödeneceği gibi hususlarda taraflar anlaşmaya varmışlardı.¹⁴⁹ Papa'nın Venedik Doju Andrea Dandolo'ya hitaben yazdığı 5 Ekim 1349 tarihli mektubunda “*elçilerle mutâbık olarak bazı müsâmahaları emreyledik ki bunlar şimdiden yürürlüğe girecekler ve yakın olan milad yortusuna kadar devam edecek ve bu tarihten itibaren de kesintisiz bir yıl sürecektir*” dediği¹⁵⁰ ve Venedik Doju'ndan buna göre hareket etmesini istediği müsâmahalar, anlaşılan 18 Ağustos 1348 tarihli bu mütekabil antlaşmadır.

Bu mütekabil antlaşma, 18 Ağustos 1348'de Haçlı Donanma İttifakı adına Papalık elçileri ile yapılan, büyük tavizlerin verildiği ve Aydınoğulları Beyliğini tamamen güçten düşmüş olarak ilan eden geçici antlaşmanın aslında hiçbir öneminin olmadığını, bilakis Aydınoğulları'nın, Venedik de dâhil İttifakın diğer üyeleriyle eşit şartlar altında, mütekabiliyet ilkesine dayanan bir antlaşma yapabilecek güçte olduğunu bir kez daha göstermektedir. Diğer taraftan savaş ortamında ticaretin önünün açılması anlamına gelen böyle bir antlaşmayı, Venedik'in görmezlikten gelerek savaşa devam edilmesinden yana tavır takınması, bölgedeki birtakım siyasî, ticarî ve ekonomik menfaatlerini koruma güdüsünden kaynaklanıyordu. Birincisi, Kadifekale ele geçirilip Türkler İzmir'den tamamen çıkarılmadıkça, Türklerin, limanı ve kalesini tehdit etmeye devam edeceklerinin ve eninde sonunda kaleyi ele geçirerek Haçlıları İzmir'den çıkartacaklarının farkında olan Venedikliler, bu durumda Batı Anadolu ve Ege Denizi'ndeki mevcut ticarî üstünlüklerini yitirmekle kalmayıp, aynı zamanda bölgedeki ticarî çıkarlarının da büyük bir tehlikeye gireceğinin bilincinde idiler. İkinci olarak, liman ve kalesi, Venediklilerin değil, İttifak adına Rodos Şövalyelerinin idaresindeydi ve bu sırada Şövalyeler ile Venedik arasında ciddi ihtilaflar yaşanıyordu. Nitekim önceki bölümlerde ifade edildiği üzere, daha 1346 yazında, Rodos Şövalyeleri, İzmir'de Venedikli tüccarlara yeni gümrük vergileri uygulamışlar ve Venedik gemilerinin limana girişini engellemeye çalışmışlardı. Üçüncüsü, gerek Rodos Şövalyeleri gerekse de Hızır Bey hem

¹⁴⁹ Antlaşmanın Latince orjinal metni için bkz.: THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 318 no. 169; *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 162 no. 260.

¹⁵⁰ THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levantinum*, c. I, s. 345 no. 172. Ayrıca bkz.: *I Libri Commemoriali*, tomo 2, libri 4, s. 174 no. 295.

birbirleri ile hem de Haçlı Donanma İttifakında yer almayan Cenovalılar ile yakınlaşmaya başlamışlar ve Haçlı Seferinin yol açtığı bu karışık durumdan faydalanan Cenovalılar da Eylül 1346'da bir çırpıda Sakız Adası'nı, Eski ve Yeni Foçaları yeniden ele geçirerek bölgedeki siyasi ve buna bağlı olarak da ticarî etkinliklerini arttırmışlardı. Venediklilerin, bu esnada Türklerle savaşa devam edilmesinden yana bir tavır takınmalarının belki de en önemli sebebi, Cenova ile gerginleşen ilişkilerin yakın zamanda savaşa yol açacağını öngörmüş olmalarıydı. Anlaşılan, Venedik, ilk aşamada, Türklerle savaşı sürdürmek gerekçesiyle büyük bir askerî güç anlamına gelen İttifak donanmasını kendi kontrolü altında bölgede aktif hâlde bulundurmaya ve ikinci aşamada da Türklerle mücadeleyi neticelendirdikten sonra bu kuvvetleri kendi menfaatleri doğrultusunda, Cenovalılara karşı kullanmayı planlamaktaydı. Zira çok geçmeden 1351 yılında Venedik ile Cenova arasında savaş patlak vermişti.

Hızır Bey'in, İttifak ile müzakereleri sürdürerek zaman kazanma ve müttefiklerin birbirleriyle çelişen menfaatlerinden istifade ederek, Beyliğin askerî gücünü yeniden inşa etme politikası ise, kusursuz bir biçimde işliyordu. Nitekim Girit'in 1349 yılı boyunca büyük bir Türk saldırısı tehdidiyle çalkalanıp durması, Venedik'in, Hızır Bey'e karşı savaşa devam edilmesi yolundaki ısrarlarını haklı çıkardığı gibi Aydınöğulları'nın yeniden eski güçlerine kavuşmaya başladığını da gösteriyordu. Gerçekte Girit'e yönelen Türk tehdidi daha Umur Bey'in şehadetinden önce oldukça önemli boyutlara ulaşmıştı. Durumun vehametinin farkında olan Venedik Senatosu da 14 Kasım 1345 ve 15 Ocak 1347 tarihlerinde, Umur Bey'in kuşatmasından dolayı Haçlıların İzmir'de çok zor durumda buldukları yıllarda, Türklere karşı Girit hükûmeti ile ortaklaşa 5 veya 6 kadirga hazırlama tekliflerini ivedilikle görüşmeye başlamıştı. Görüşmeler esnasında Girit hükûmeti, masraflarının bir kısmını Girit Dükü ve bir kısmını da konsilin diğer üyelerinin karşılayacağı 2 ya da 3 kadirga donatmaya hazır olduklarını ifade etmişler fakat Venedik Senatosu'nda ekonomik bakımdan çok zor günlerin yaşandığı ve bu masrafların altından kalkmanın güç olduğu fikri ağır basınca bu teklifler de reddedilmişti.¹⁵¹ Öte yandan muhtemel bir Türk saldırısının önüne geçmeyi amaçlayan Girit hükûmeti ise, 1349 yılı başlarında Venedik'e gönderdiği Petro Quirini adındaki elçisi vasıtasıyla, Giritlilerin Türklere karşı oluşturulacak olan bir donanmanın masraflarının üçte birini karşılamaya hazır olduklarını ifade ediyordu. Fakat 13

¹⁵¹ GIRARDI, F., *Venezia-Senato XXIII*, s. 128-129 no. 344 (14 Kasım 1345), 219-221 no. 679 (15 Ocak 1346).

Nisan 1350'de Girit hükûmetinin Venedik'e gönderdiği bir mektupta yer alan ifadelere bakılacak olursa, önlem almakta çok geç kalınmış ve adanın Sithia bölgesi Ayasuluğ Emiri'nin istilasına uğramıştı.¹⁵²

Diğer taraftan Ağustos 1350'de bir araya gelen ittifakın üyeleri, Türklere karşı savaşın yeniden başlatıldığını ilân ederek aralarında donanma oluşturma teşebbüsüne girişmişlerdi. Görüşmelerde Venedik ile Rodos Şövalyelerinin üçer, Kıbrıs Krallığı'nın da iki kadirga donatması ve birlik donanmasının 1351 yılı başlarında Eğriboz'da toplanması kararlaştırılmıştı.¹⁵³ Latinlerin bu hareketi üzerine saldırgan bir tavır takınan Hızır Bey, 26 Mayıs 1351'de İzmir üzerine saldırı hazırlıklarına başlamış ve Cenovalılar ile de bir ittifak antlaşması yapmıştı. İttifakın üyeleri arasındaki uzayıp giden görüşmeler bir netice vermediği gibi 1351'de Venedikliler, Cenovalılar ile savaşa girdiklerinden görüşmelerden çekilmişler ve Papa da 1351 Eylül'ünde Rodos Şövalyeleri Sahib-i Âzamı'na ittifakın resmen bozulduğunu bildirmek zorunda kalmıştı.¹⁵⁴

XI. Sonuç

Türklere karşı oluşturulan Haçlı Donanma İttifakı'nın 1341-1351 yılları arasındaki faaliyetleri ve özellikle de 28 Ekim 1344 tarihinde İzmir'in liman kesimine yönelik saldırısı, genel olarak XIV. yüzyılın birinci yarısında fakat bilhassa 1340'lı yıllarda hayata geçirilmeye çalışılan Türklere karşı Haçlı Seferi teşebbüslerinin zirvesini temsil etmektedir. 1344 tarihli İzmir Haçlı Seferi, geniş ölçüde Papa VI. Clemens'in diplomatik kurnazlığı ve azminin sonucunda gelişmiş ve başarıya ulaşmıştır. Dönemin şartlarının Türklere karşı Haçlı Seferi fikrine uygun oluşu da önemli bir etkidir. Nitekim Gazi Umur Bey'in akınlarının, Ege'deki Latin topraklarını ciddi bir biçimde tehdit etmesi Venedik, Kıbrıs Krallığı ve Hospitalier Şövalye Tarikatını Türklere karşı askerî müdahalede bulunmaya sevk etmiştir. 1344 tarihli İzmir Haçlı Seferi'ni bölgede Türk tehdidine karşı bundan önce oluşturulmaya çalışılan yerel düzeydeki savunma ittifaklarından ayıran önemli bir özellik, başta Papalık olmak üzere

¹⁵² THIRIET, F., *Régestes*, s. 68 no. 236; THIRIET, F., *La Romanie Vénitienne*, s. 246.

¹⁵³ LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 233; LUTTRELL, A., "Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes in the Fourteenth Century", *Papers of the British School at Rome* 26, London 1958, s. 204-205.

¹⁵⁴ QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia*, s. 169; THIRIET, F., "Les Relations entre la Crete et les Emirats Turcs de Asie Mineure au XIV. Siecle (1348-1360)", *Actes du XII. Congress International des Etudes Byzantines*, II, (1964), s. 217; THIRIET, F., *Délibérations*, s. 223-224 no. 581; LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın*, s. 233-235; ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade*, s. 56-58; İNALCIK, H., "Turcoman Maritime Principalities", s. 200-201.

Batı'nın bu sefere ciddi kaynak ayırması, bizzat Papalığın Türklere karşı sefer için önemli miktarda fon ayırmasıdır. Aynı zamanda sefere iştirak edenlere maddi-manevi çeşitli muafiyetler bahşedilmiştir. 1344 tarihli İzmir Haçlı Seferi, İzmir'de ele geçirilen istihkâmlar ve denizlerde kazanılan küçük çaplı savaşlar açısından Hıristiyan Batı için kısmî askerî zafer olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu seferin Hıristiyan Batı -özellikle de bölgedeki ticari çıkarları zarar gören Venedikliler- açısından uzun vadeli getirisi, Türklerin Ege'deki faaliyetlerinin kısıtlanması ve ekonomik menfaatlerin bir süreliğine de olsa güvence altına alınmış olmasıdır.

KAYNAKÇA

Birincil Kaynaklar:

ANDREAE DANDULI, *Ducis Venetiarum Chronica Brevis, aa. 46-1342 d. C.*, a cura di Ester Pastorello, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XII, Bölüm: I, ed. L. A. Muratori, Bologna 1938.

ANONIMO ROMANO, *Cronica. Vita di Cola di Rienzo*, a cura di Ettore Mazzali, Rizzoli 1991.

CERLINI, A., “Nuove Lettere di Marino Sanudo il Vecchio”, *Bibliopolis*, XIX, (1941), s. 321-359.

CESSI, R. – SAMBIN, P., *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato). Serie Mixtorum, Volume I, Libri I-XIV [1293-1331]*, Deputazione di Storia Patria per le Venezia, Venezia 1960.

CESSI, R. – BRUNETTI, M., *Le Deliberazioni del Consiglio dei Rogati (Senato). Serie Mixtorum, Volume II, Libri XV-XVI [1332-1333]*, Deputazione di Storia Patria per le Venezia, Venezia 1961.

COMMEMORIALI, *I Libri Commemorativi della Repubblica di Venezia, Regesti, Tomo 2, Libri 3-4*, Ed.: Riccardo Predelli, Monumenti Storici R. Deputazione Veneta di Storia Patria, Venezia 1878.

CORPUS CHRONICORUM BONONIENSIIUM, a cura di Albano Sorbelli, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVIII, Bölüm: I, Ed.: L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1906.

CORTUSII PATAVINI DUO, *Sive Gulielmi Et Albrigetii Cortusiorum Historia de Novitatibus Paduae, Et Lombardiae, ab anno MCCLVI usque ad MCCCLIV*, *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XII, Bölüm V, Ed.: L. A. Muratori, Milan 1728, s. 757-955.

CRONACA A LATINA. Cronaca Veneziana del 1343, a cura di Caterina Negri di Montenegro, Perugia 2004.

CRONACHE MALATESTIANE. Dei Secoli XIV e XV, aa. 1295-1385 e 1416-1452, a cura di Aldo Francesco Massera, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XV, Bölüm: II, Ed.: L. A. Muratori, Bologna 1922.

CRONACHE SENESI, a cura di Alessandro Lisini – Fabio Iacometti, içinde: *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XV, Bölüm: VI, Ed.: L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1931.

DEMO, E., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXII, (1344-1345)*, Venezia 2007.

DOUKAS, *Tarih. Anadolu ve Rumeli 1326-1462*, Çev.: Bilge Umar, İstanbul 2008.

DÖLGER, F., *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reisches von 565-1453, 4. Teil, Regesten von 1282-1341* (Corpus der Griechischen urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit), Munich-Berlin 1960.

DÖLGER, F., *Regesten der Kaiserurkunden des Oströmischen Reisches von 565-1453, 5. Teil (Schluss), Regesten von 1282-1341* (Corpus der Griechischen urkunden des Mittelalters und der Neueren Zeit), Munich-Berlin 1965.

DUKAS, *Bizans Tarihi*, Çev.: V. L. Mirmiroğlu, İstanbul Enstitüsü. Yay., İstanbul 1956.

EFLÂKÎ, A., *Âriflerin Menkıbeleri*, Çev.: Tahsin Yazıcı, c. II, Hürriyet Yay., İstanbul 1979.

ENVERÎ, *Düstûrnâme*, neşr.: Mükrimin H. Yınanç, TTE Yay., İstanbul 1928.

GIRARDI, F., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XX, (1341-1342)*, vol. 10, Venezia 2004.

GIRARDI, F., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXIII, (1345-1347)*, vol. 10, Venezia 2004.

HISTORIAE ROMANAE FRAGMENTA, *ab anno Christi MCCCXXVII usque ad MCCCLIV, Neapolitana sive Romana dialecto scripta*, anonim, içinde: *Antiquitates Italicae Medii Aevi*, c. III, Ed.: L. A. Muratori, Milan 1740, s. 239-548 (capitolo XIII, s. 353-372).

İBN BATTÛTA, *Seyahatnâme*, Çev.: A. Sait Aykut, Cilt: 1, YKY, İstanbul 2004.

İBN SAİD EL MAĞRİBİ, *Kitab Bast el-Arz Fi't-Tu'l-ve'l-Arz*, neşr. Huan Fernit Hıynes, Tatvan 1958.

JORGA, N., “Une Lettre Apocryphe sur la bataille de Smyrne (1346)”, *Revue de l'Orient Latin*, 3, (1895), s. 27-31.

KANTAKUZENOS, J., *Ioannis Cantacuzeni Eximperatoris Historiarum libri IV*, Ed.: Ludwig Schopen - Barthold Georg Niebuhr, 3 cilt, Bonn: Impensis Ed.: Weber, 1828–32 (cilt I, 608 s.)

KANTAKUZENOS, J., *Geschichte. Übersetzt und Erläutert von Georgios Fatouros und Tilman Krischer*, Zweiter Teil (Buch II), Stuttgart 1986.

KUNSTMANN, F., *Studien über Marino Sanudo den Aelteren mit einem Anhang seiner ungedruckten Briefe*, München 1855.

MARCO BATTAGLI, *Marcha di Marco Battagli da Rimini [AA. 1212-1354]*, a cura di Aldo Francesco Massera, *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVI, Bölüm: III, Ed.: L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1912-1913 Citta di Castello 1913.

MARINO SANUDO TORSSELLO, *Istoria del Regno di Romania*, içinde: *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues publiées avec notes et tables généalogiques*, ed. Carl Hopf, Paris 1873, s. 99-170.

MATTHAEI DE GRIFFONIBUS, *Memoriale Historicum de Rebus Bononiensum aa. 4448-1472 d. C.*, a cura di Lodovico Frati – Albano Sorbelli, *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XVIII, Bölüm: II, Ed.: L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1902.

MILLER, T. S., *The History of John Cantacuzenus (Book IV): Text, Translation and Commentary*, Washington 1975, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

MUNTANER, R., *Chronicle*, İngilizce Çev.: Lady Goodenough, Cambridge Univ. Press, Ontario 2000.

MÜLLER, G., *Documenti Sulle Relazioni Della Citta Toscane Coll'Oriente e Coi Turchi Fino all'anno MDXXXI*, Firenze 1897.

ORUÇ BEY (Edirneli), *Oruç Bey Tarihi*, haz. Atsız, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi, Tarihsiz.

PACHYMERES, G., *Bizanslı Gözüyle Türkler*, Çev. İlcan Bihter Barlas, İlgi Kültür Sanat Yay., İstanbul 2009.

QUATERNUS CONSILIORUM, *Duca di Candia, Quaternus Consiliorum (1340-1350)*, Ed.: P. R. Vidulich, Fonti per la Storia di Venezia, Archivi Pubblici, Venice 1976.

RAPHAYNI DE CARESINIS, *Chronica*, AA. 1343-1388, a cura di Ester Pastorello, Bologna 1923.

RONCIERE, C. – DOREZ, L., “Lettres inédites et mémoires de Marino Sanudo l’ancien (1334-1337)”, *Bibliothèque de l’école des chartes*, tome 56, (1895), s. 21-44.

SOUCEK, S., “Sakız”, *EL*², c. VIII, (1995), s. 889-892.

STORIE PISTORESI, a cura di Silvio Adrasto Barbi, *Rerum Italicarum Scriptores*, Cilt: XI, Bölüm: V, Ed.: L. A. Muratori, Citta di Castello, Bologna 1907.

THE MOROSINI CODEX, Ed.: Michele Pietro Ghezzi, John R. Melville-Jones, Andrea Rizzi, Archivio del Litorale Adriatico III, vol. I: to the Death of Andrea Dandolo (1354), Padova 1999.

THIRIET, F., *Régestes des Délibérations du Sénat de Venise Concernant la Romanie, I (1329-1399)*, Ecole Pratique des Hautes Atudes – Sorbonne, VI Section, Paris 1958.

THIRIET, F., *Délibérations des Assemblées Vénitiennes: Concernant la Romanie, Tome I, 1160-1363*, Ecole Pratique des Hautes Atudes – Sorbonne, VI Section, Paris 1966.

THOMAS, G. M., *Diplomatarium Veneto-Levanticum. Sive Acta et Diplomata Res Venetas Graecas Atque Levantis Illustrantia, a. 1300-1350* c. I, a. 1351-1454 c. II, Venetiis 1880-1899. Türkçe trc. için bkz.: GÜÇER, B., *Venedik ve Doğu’ya Ait Siyasi Âkitler Mecmuası*, (TTK Ktp. Basılmamış Tercüme).

TRONE, R. H., *The History of John Kantakouzenos (Book I): Text, Translation and Commentary*, Washington 1979, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).

VILLANI, G., *Cronica*, Tomo VIII, Firenze 1823.

VILLANI, G., *Croniche Storiche di Giovanni, Matteo e Filippo Villani. A Miglior Lezione Ridotte coll’Aiuto*, vol. IV, Milano 1848.

VILLANI, G., *Nuova Cronica*, Ed.: Giuseppe Porta, Parma 1991.

ZUCCHELLO, P., *Lettere di Mercanti a Pignol Zucchello (1336-1350)*, Ed.: Raimondo Morozzo della Rocca, Comitato per la Pubblicazione delle Fonti Relative alla Storia di Venezia, Fonti per la Storia di Venezia, Sez. IV, Archivi Privati, Venezia 1957.

İkincil Kaynaklar:

ALEXANDRESCU-DERSCA, M., “L’expédition d’Umur Beg d’Aydin aux bouches du Danube (1337 ou 1338)”, *Studia et Acta Orientalia*, vol. 2, (1960), s. 3-23.

AZZARA, C. – LEVANTINO, L., *Venezia-Senato. Deliberazioni Miste. Registro XXI, (1342-1344)*, Venezia 2006.

BALARD, M., *La Romanie Génoise (XIIe – Début du XVe Siècle)*, Vol. I, Genova 1978.

BALARD, M., “The Genoese in the Aegean (1204 – 1566)”, içinde: *Latins and Greeks in the Eastern Mediterranean After 1204*, Eds. Benjamin Arbel, Bernard Hamilton, David Jacoby, London 1989, s. 158 – 174.

CARIM, F., *Tarih’in Türk’e Yükllediği Çetin Görev. Katalanlar’ın Saldırısı Türkler ve Türköpl’ler*, Garanti Yay., İstanbul 1965.

CARR, M., “The Hospitallers of Rhodes and Their Alliances Against the Turks, 1306-1348”, *Islands and Military Orders c. 1291 – c. 1798*, eds. Emmanuel Buttigieg – Simon Philipss, London 2013, s. 167-176.

CARR, M., “Trade and Crusade? The Zaccaria of Chios and Crusades Against the Turks”, *Contact and Conflict in Frankish Greece and Aegean 1204-1453*, eds. Nikolaos G. Chrissis – Mike Carr, London 2014, s. 115-134.

DARKOT, B., “Rodos”, *İA.*, c. 9, (1997), s. 754.

DELİLBAŞI, M., “Aydınöğlü Hızır Bey’e Ait Bir Ahidnâme Taslağı”, içinde: *CIEPO XIV. Sempozyumu*, (Çeşme 18-22 Eylül 2000), Ankara 2004, s. 97-107.

DENNIS, George T., “1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması”, Çev.: Melek Delilbaşı, *AÜDTCF Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 29, sayı I, (1978), s. 153-166.

EMECEN, F., *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, Kitabevi Yay., İstanbul 2003.

ERSAN, M., “Katalanlar’ın Anadolu’daki Faaliyetleri: 1304”, *Uluslararası Batı Anadolu Beylikleri Sempozyumu (13-15. Yüzyıllar)*, 18-20 Ekim 2004, Balıkesir 2005, s. 76-84.

FAILLER, A., “Ephése fut-elle prise en 1304 par les Turcs de Sasan?”, *Revue des études byzantines*, tome 54, (1996), s. 245-248.

FAURE, C., “Le dauphin Humbert II a Venise et en Orient (1345-1347)”, *Mélanges d’archéologie et d’histoire* T. 27, (1907), s. 509-562.

FOURNIER, P., “Le dauphin Humbert II”, *Comptes-rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 56e année, N. 8, (1912), s. 581-599.

GAY, J., *Le Pape Clement VI et les affaires d'Orient (1342-1352)*, Paris 1904.

HEYD, W., *Yakın Doğu Ticaret Tarihi*, Çev.: E. Z. Karal, TTK Yay., Ankara 2000.

HOUSLEY, N., *The Avignon Papacy and the Crusade, 1305-1378*, Oxford 1986.

HOUSLEY, N., *The Later Crusades 1274-1580. From Lyons to Alcazar*, Oxford Univ. Press, London 1992.

İNALCIK, H., “The Rise of the Turcoman Maritime Principalities in Anatolia, Byzantium and Crusades”, *Byzantine Forschungen*, v. 9, (1985), s. 179-217.

JACOBY, D., “Catalans, Turcs et Vénitiens en Romanie (1305-1332): un nouveau témoignage de Marino Sanudo Torsello”, *Studi Medievali*, s. III, vol. XV/1, (1974), s. 217-261.

JACOBY, D., “Lens Gens de Mer Dans La Marine de Guerre Venetienne de la Mer Egee aux XIV. et XV. Siecles”, içinde: *La genti del Mare Mediterraneo*, a cura di R. Ragosta, Napoli 1981, s. 169-201.

JACOBY, D., *Byzantium, Latin Romania and the Mediterranean*, London 2001.

KIEL, M., “Birgi Tarihi ve Tarihi Coğrafyası”, çev. R. H. Ünal, *Birgi Tarihi, Tarihi Coğrafyası ve Türk Dönemi Anıtları*, Haz.: Rahmi Hüseyin Ünal, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

KÖPRÜLÜ, M. F., *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, TTK Yay., Ankara 1999.

KURAT, A. N., *Çaka Bey. İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi (M. S. 1081-1096)*, İstanbul 1966.

LAIYOU, A. E., “Marino Sanudo Torsello, Bizans ve Türkler: Türkler'e Karşı İttifakın Perde Arkası 1332-1334”, Çev.: Murat Keçiş, *AÜDTCFD*, c. XXII, sayı: 34, (2003), s. 183-205.

LEMERLE, P., *L'Emirat D'Aydın Byzance et L'Occident*, *Bibliothèque Byzantine*, Paris 1957.

Türklere Karşı Haçlı Donanma İttifakı Teşebbüsü

LUTTRELL, A., “Venice and the Knights Hospitallers of Rhodes in the Fourteenth Century”, *Papers of the British School at Rome* 26, London 1958, s. 195-212.

LUTTRELL, A., 1965. “The Crusade in the Fourteenth Century”, içinde: *Europe in the Late Middle Ages*, Ed.: J. R. Hale, Northwestern Univ. Press, London 1965, s. 122-154.

LUTTRELL, A., “The Hospitallers of Rhodes Confront the Turks: 1306-1421”, içinde: *Christians, Jews and Other Worlds: Patterns of Conflict and Accomodation*, Ed.: P. F. Gallagher, University Press of Amerika, Lanham 1988, s. 80-116.

MILLER, W., “The Zaccaria of Phocaea and Chios (1275-1329)”, *The Journal of Hellenic Studies*, vol. 31 (1911), s. 42-55.

MILLER, W., “The Genoese in Chios, 1346-1566”, *The English Historical Review*, vol. 30, n. 119, (Temmuz 1915), s. 418-432.

NICOL, D. M., *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, Cambridge University Press, 2nd ed. 1993.

NICOL, D. M., *Bizans ve Venedik, Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine*, Çev.: Gül Çağalı Güven, Sabancı Yay., İstanbul 2000.

OSTROGORSKY, G., *Bizans Devleti Tarihi*, Çev.: Fikret Işıltan, TTK yay., Ankara 1999.

ÖDEN, Z. G., “Bizans İmparatorluğu'nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlar İle İttifakı”, *İÜEFTD*, sayı: 35 (Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı), İstanbul 1994, s. 123-129.

ROBBERT, L. B., “Venice and the Crusades”, *A History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, c. 5, (1985), s. 379-451.

RODDY, S., *The Correspondence of Marino Sanudo Torsello*, University of Pennsylvania, 1971 (Yayımlanmamış doktora tezi).

SAVVIDES, A. G. C., “Nakshe”, *EI.*², c. VII, (1993), s. 939-940.

SETTON, K. M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)*, vol. I, (The Thirteenth and Fourteenth Centuries), The American Philosophical Society, Philadelphia 1976.

THIRIET, F., “Les Relations entre la Crete et les Emirats Turcs de Asie Mineure au XIV. Siecle (1348-1360)”, *Actes du XII. Congress International des Etudes Byzantines*, II, (1964), s. 213-221.

THIRIET, F., *La Romanie Vénitienne au Moyen Age. Le développement et l'exploitation du domaine colonial vénitien (XIIe – XVe siècles)*, De Boccard, Paris 1975.

TURAN, O., *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Boğaziçi Yay., İstanbul 1999.

UZUNÇARŞILI, İ. H., *Anadolu Beylikleri*, Ankara 1988.

UZUNÇARŞILI, İ. H., *Osmanlı Tarihi*, c. I., TTK Yay., Ankara 1988.

VRYONIS, S., *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor and the Process of Islamization from the Eleventh through the Fifteenth Century*, Berkeley 1971.

WITTEK, P., *Menteşe Beyliği*, Çev.: O. Ş. Gökyay, TTK Yay., Ankara 1986, (2. baskı).

YINANÇ, M. H., *Düstûrnâme-i Enverî Medhal*, İstanbul 1929.

ZACHARIADOU, E. A., *Trade and Crusade, Venetian Crete and the Emirates of Menteshe and Aydin (1300-1415)*, Hellenic Institute of Byzantine and Post-Byzantine Studies, Venice 1983.

ZACHARIADOU, E. A., “MIA ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΗΔΗΡ ΑΪΔΗΝΟΓΛΟΥ”, *Byzantinische Zeitschrift* 55, (1962), s. 254-265.

ZACHARIADOU, E. A., “Prix et Marchés des Céréales en Romanie (1343-1445)”, *Nuova Rivista Storica*, LXI,(1977), s. 291-306.

ZACHARIADOU, E. A., “The Catalans of Athens and the Begining of the Turkish Expansion in the Aegean Area”, *Studi Medievali*, 3a Serie, XXI,(1980), s. 821-838.

ZACHARIADOU, E. A., “Holy War in the Aegean during the Fourteenth Century”, *MHR*, v. 4, no. I, (1989), s. 212-225.

ZACHARIADOU, E. A., “Umur Pasha”, *EI.²*, c. X, (2000), s. 867.

ZACHARIADOU, E. A., “Udj”, *EI.²*, c. X, (2000), s. 777.

ZHUKOV, K., “The ‘Destan of Umur Pasha’ in the Light of the ‘Kitab-ı Bayriye’ by Piri Reis”, *XI. Türk Tarih Kongresi*, c. III, Ankara 1994, s. 893-897.